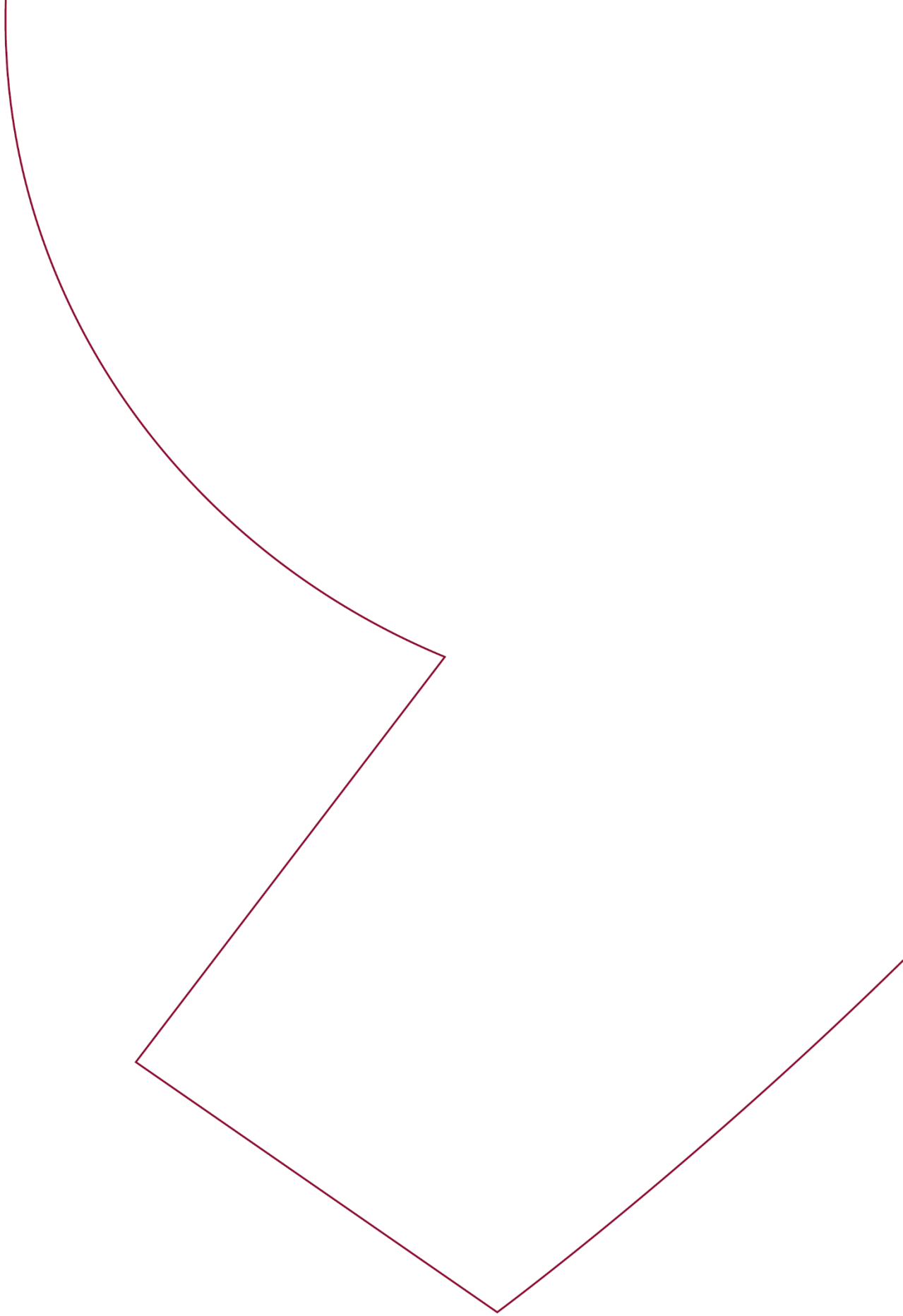

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

Bachelor en Master Notarieel Recht
voltijd en deeltijd

UNIVERSITEIT LEIDEN

Sir Winston Churchillaan 273
2288 EA Rijswijk
Postbus 70, 2280 AB Rijswijk
+31 (0)88 998 3140
www.hobéon.nl
info@hobéon.com

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

Bachelor en Master Notarieel Recht
voltijd en deeltijd

UNIVERSITEIT LEIDEN

Croho nr. 56828 en 66828

Hobéon Certificering & Accreditatie

Datum

24 september 2024

Auditpanel

Prof. mr. A. Oskamp

Prof. dr. R. Wessel

Prof. mr. E. du Perron

Dr. mr. S. Jansen

Prof. mr. S. Struijk

Prof. mr. G. Meussen

Prof. mr. S. Roes

N. de Kruijf LLB

Secretaris

I. van der Hoorn MSc

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	2
3.	INLEIDING	5
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	9
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	29
6.	AANBEVELINGEN	30
BIJLAGE I	Beoogde leerresultaten	31
BIJLAGE II	Scoretabel	34
BIJLAGE III	Programma, werkwijze en beslisregels	35
BIJLAGE IV	Lijst geraadpleegde documenten	38
BIJLAGE V	Panelamenstelling	39

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Universiteit Leiden 259172
status instelling (bekostigd of rechtspersoon voor hoger onderwijs)	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief, besluit 8 mei 2019
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Bacheloropleiding Notarieel Recht
registratienummer croho	56828
domein/sector croho	Rechten
oriëntatie en niveau opleiding	WO Bachelor
graad en titel	Bachelor of Laws (LLB)
aantal studiepunten	180 EC
afstudeerrichtingen / tracks / programma'	n.v.t.
locatie(s)	Leiden
variant(en)	Voltijd en deeltijd
onderwijstaal	Nederlands
datum opleidingsvisite	10 t/m 12 juni 2024
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	Masteropleiding Notarieel Recht
registratienummer croho	66828
domein/sector croho	Rechten
oriëntatie en niveau opleiding	WO Master
graad en titel	Master of Laws (LLM)
aantal studiepunten	60 EC
afstudeerrichtingen / tracks / programma'	
locatie(s)	Leiden
variant(en)	Voltijd en deeltijd
onderwijstaal	Nederlands
datum opleidingsvisite	10 t/m 12 juni 2024

2. SAMENVATTING

De bacheloropleiding en masteropleiding Notarieel Recht aan de Universiteit Leiden zijn traditioneel gericht op het opleiden van positiefrechtelijk geschoolde juristen met een relatief sterke internationale oriëntatie. De overgrote meerderheid van de studenten kiest ervoor om na de bacheloropleiding ook de master in Leiden te volgen. Na afronding van het volledige traject (bachelor en master) kunnen studenten onder meer aan de slag als kandidaat-notaris. De meeste studenten kiezen ervoor om – met een kleine extra inspanning – het civiel effect te behalen, waardoor zij ook de mogelijkheid hebben om binnen de toga-beroepen (advocatuur, rechterlijke macht, Openbaar Ministerie) aan de slag te gaan.

De bachelor- en de masteropleiding Notarieel Recht worden beide in voltijd- en deeltijdvariant aangeboden. Voor de deeltijdstudenten gelden dezelfde eindkwalificaties als voor de voltijdstudenten. Het programma voor deeltijdstudenten is ook hetzelfde als voor voltijdstudenten, maar verspreid over een langere periode. Het betreft veelal individuele trajecten die worden aangepast per student. Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties zijn ook gelijk voor de verschillende opleidingsvarianten.

Tijdens het bezoek werd duidelijk dat de faculteit in transitie is, met ontwikkelingen die gaande zijn op verschillende gebieden. Het panel is positief over de ingezette ontwikkeling naar meer activerend onderwijs en versterking van de vaardighedenlijn en stimuleert de opleidingen Notarieel Recht om – samen met de andere opleidingen binnen de faculteit – door te gaan op de ingeslagen weg.

Standaard 1. Beoogde leerresultaten

Het panel herkent en waardeert de Leidse profilering van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht waarin positief recht centraal staat. De wens vanuit de opleidingen om voort te bouwen op deze basis, met aandacht voor multidisciplinariteit, vaardigheden en maatschappelijke aspecten, wordt door het panel gewaardeerd en gestimuleerd. Het toont aan dat de opleidingen zich bewust zijn van de (veranderende) beroepspraktijk waarin de studenten na het afstuderen terechtkomen.

Het panel weegt verder mee dat de beide opleidingen bij het formuleren van hun eindkwalificaties de uitgangspunten uit het landelijke Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid, de beroepsvereisten van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) en de eisen voor het behalen van het civiel effect hebben betrokken. De eindkwalificaties zijn passend voor een academische bachelor- respectievelijk masteropleiding Notarieel Recht en weerspiegelen adequaat de internationaal erkende Dublin descriptoren.

Op basis van deze overwegend positieve bevindingen, concludeert het panel dat de bachelor- en de masteropleiding (voltijd en deeltijd) voor standaard 1 de basiskwaliteit realiseren en komt daarmee tot het oordeel 'voldoet'.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

De curricula van beide opleidingen sluiten aan bij het positiefrechtelijke profiel van de faculteit en zijn helder en samenhangend opgebouwd, met in het eerste jaar van de bachelor een brede basis in diverse rechtsgebieden die zich over de jaren heen ontwikkelt naar een steeds meer specifiek notarieel-juridische inhoud. De tijd die studenten over hun studie doen is in beide opleidingen een punt van aandacht, evenals de ervaren kloof tussen de bachelor- en de masteropleiding op het gebied van de belastingvakken.

De onderwijsleeromgeving van beide opleidingen is enigszins in transitie. Het panel stelt vast dat er in de bacheloropleiding, aan de hand van de kernvisie, toenemende aandacht is voor het introduceren van activerende werkvormen en het introduceren en stevig(er) verankeren van vaardigheden in het onderwijs. Het panel is van oordeel dat de opleiding op dit moment voldoet aan

de eisen voor basiskwaliteit en verwacht dat de uitvoering van de kernvisie zal leiden tot een nog betere en toekomstbestendige bacheloropleiding.

Op basis van het curriculumschema, inzage in documentatie van een aantal vakken en het toetsplan, stelt het panel vast dat de curricula van de bachelor en de master Notarieel Recht de studenten in staat stellen om de eindkwalificaties te realiseren op respectievelijk wo-bachelor- en wo-masterniveau. Studenten worden bovendien in voldoende mate voorbereid op de arbeidsmarkt en er is passende aandacht voor de internationale oriëntatie die studenten ontwikkelen tijdens hun opleiding.

Het panel sprak met enthousiaste, betrokken, inhoudelijk goed gekwalificeerde en gemotiveerde docenten die zich volop inzetten om goed onderwijs te bieden. In de basis is docentprofessionalisering op orde met de BKO of modules daarvan in het geval van docenten met een kleine aanstelling. De kwetsbaarheid van het docentteam door de vele kleine aanstellingen verdient continue aandacht.

Met inachtneming van enkele ontwikkelpunten, concludeert het panel dat de opleidingen aantonen op Standaard 2 te voldoen aan de basiskwaliteit.

Standaard 3. Toetsing

De faculteit hanteert vier uitgangspunten voor de constructie van toetsing ter bevordering van betrouwbare, inzichtelijke en onafhankelijke toetsing, namelijk constructieve alignment, gedegen toetsen, docent- en examiner-ontwikkeling en gedegen kwaliteitsborging van toetsing. In studiejaar 2023-2024 startte de herziening van het facultaire toetsbeleid, met richtlijnen voor low stakes toetsen, strategisch inzetten van toetsen, en herkansingsbeleid. Het panel is positief over de toegenomen aandacht voor toetsing en toetsbeleid.

De toetsing is voldoende divers en voornamelijk summatief, al wordt formatief toetsen steeds meer ingezet. Scripties worden beoordeeld door de begeleider en een tweede lezer, die onafhankelijk van elkaar het beoordelingsformulier invullen. Bij hoge plagiaatscores wordt nader onderzocht of er inderdaad sprake is van plagiaat of dat er iets anders aan de hand is, maar de procedures die de examinatoren daarin volgen worden nog niet altijd goed gedocumenteerd in de beoordelingsformulieren.

De examencommissie voert haar wettelijke taken adequaat uit, zoals onderzoek van tentamenkwaliteit via steekproefsgewijze controles. Het panel benadrukt het belang van een meer proactieve houding van de examencommissie en opvolging door de opleidingen van de gegeven adviezen. Het faculteitsbestuur en opleidingsmanagement hebben een belangrijke rol bij het positioneren van de examencommissie binnen de faculteit en het gezamenlijk oppakken van adviezen. Zo is er op dit moment veel variatie tussen afstudeerrichtingen in het hanteren van procedures, bijvoorbeeld in het scriptietraject. De faculteit heeft voldoende maatregelen tegen fraude en plagiaat genomen. Er is toenemende aandacht voor AI-ontwikkelingen, al adviseert het panel een meer proactieve houding ten aanzien van AI.

Ondanks dat het panel enkele ontwikkelmogelijkheden heeft geconstateerd op het gebied van toetsing, bijvoorbeeld variatie in toetsvormen, komt het tot de conclusie dat de toetskwaliteit in de huidige vorm voldoende is en de examencommissie op adequate wijze de kwaliteit van tentamens, examens en diplomaverlening bewaakt. Dit maakt dat het panel voor Standaard 3 komt tot het oordeel 'voldoet' voor zowel de bachelor- als de masteropleiding.

Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten

Het panel bestudeerde van zowel de bachelor- als de masteropleiding Notarieel Recht een steekproef van 15 scripties (voltijd en deeltijd). Op basis hiervan concludeert het panel dat studenten bij het afstuderen voldoen aan de beoogde eindkwalificaties. De beoordelingsformulieren zijn veelal duidelijk en navolgbaar en in enkele gevallen echt behoorlijk uitgebreid ingevuld. Bij de masteropleiding trof het panel enkele summier ingevulde beoordelingsformulieren aan. Hier vraagt het panel aandacht voor.

Door de omvang van de bachelorscriptie (5 EC) blijft de uitwerking van de onderzoeksvraag soms wat oppervlakkig, zeker waar het een complexe vraag betreft. Toch geeft de steekproef een voldoende beeld van de kennis en vaardigheden van de studenten. De onderzoeksvragen zijn veelal interessant en relevant en worden naar behoren beantwoord. De schrijfstijl van de studenten verdient een compliment.

De masterscripties (voltijd en deeltijd) zijn voorzien van een (uitgebreide) uiteenzetting van literatuur en rechtspraak en gaan veelal over relevante onderwerpen. Het panel denkt dat een aantal scripties aan kwaliteit zou winnen als de studenten kernachtiger zouden schrijven. Dit neemt niet weg dat alle scripties goed leesbaar zijn.

Na het afstuderen stromen vrijwel alle bachelorstudenten in in de Leidse master Notarieel Recht. De arbeidsmarkt voor afgestudeerde masterstudenten is goed, de overgrote meerderheid vindt – soms al tijdens de studie - een passende baan op wo-niveau.

Het panel is ervan overtuigd dat de voltijd- en deelstudenten van de bachelor- als de masteropleiding Notarieel Recht de eindkwalificaties realiseren. Het panel komt voor Standaard 4 dan ook voor beide opleidingen tot het oordeel 'voldoet'.

Algemene conclusie:

De bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht beschikken over een stevig en samenhangend programma, waarmee zij hun studenten in staat stellen om de eindkwalificaties te bereiken. Alle geplande ontwikkelingen met betrekking tot de kernvisie en het facultaire toetsbeleid zullen de kwaliteit verder versterken.

Het panel adviseert de NVAO derhalve tot het behoud van de accreditatie van zowel de bachelor- als de masteropleiding Notarieel Recht in de voltijd- en deeltijdvariant. Na instemming van de panelleden is dit rapport vastgesteld door de voorzitter op 24 september 2024.

3. INLEIDING

Algemene informatie

De voorliggende beoordelingsrapportage is het resultaat van de 'Beperkte Opleidingsbeoordeling' van de wo-bacheloropleiding Notarieel Recht en de wo-masteropleiding Notarieel Recht van Universiteit Leiden. Deze beoordeling is op 10, 11 en 12 juni 2024 in Leiden uitgevoerd door een auditpanel van onafhankelijke deskundigen. Voor het programma, werkwijze, beslisregels en samenstelling panel zie de bijlagen.

De opleidingen worden verzorgd door de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. In totaal biedt de faculteit vier bacheloropleidingen, zeven reguliere masteropleidingen en negen Advanced Masters aan op het gebied van de rechtsgeleerdheid en criminologie. Het Faculteitsbestuur bestuurt de faculteit en overlegt ongeveer negen keer per jaar met de wetenschappelijk directeuren van de vijf instituten binnen de faculteit. De portefeuillehouder onderwijs van het Faculteitsbestuur is primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van het facultaire onderwijsbeleid en voor de uitvoering en organisatie van het onderwijs. Iedere opleiding heeft een opleidingsdirecteur, verantwoordelijk voor de kwaliteit en samenhang binnen de opleiding.

Ontwikkelingen in de faculteit

Na de voorgaande visitatie is uitgebreid onderzoek gedaan naar het herinschrijversrendement van de bacheloropleidingen en zijn er een aantal uitgangspunten geformuleerd voor het realiseren van meer activerend en vooruitstrevend onderwijs. Deze uitgangspunten zijn in 2022 voorgelegd aan de midterm-commissie en zijn vervolgens uitgewerkt in de Kernvisie Bacheloropleidingen. Per 2025-2026 zal gefaseerd een herzien bachelorcurriculum worden geïntroduceerd en wordt de kernvisie geïmplementeerd. Tijdens het bezoek van het panel in juni 2024 was het te vroeg om de effecten en impact van de kernvisie goed te beoordelen. Desalniettemin constateert het panel dat er, waar mogelijk, al wordt vooruitgelopen op de kernvisie, bijvoorbeeld bij het aanbieden van activerende werkvormen en het doorontwikkelen van de vaardighedenlijn.

De opleidingen worden voltijds en deeltijds aangeboden. De eindkwalificaties, vakken en toetsing zijn gelijk voor voltijd- en deeltijdstudenten. Het aantal deeltijdstudenten is zeer beperkt en het programma dat de deeltijdstudenten volgen is altijd maatwerk. Indien de bevindingen van het panel afwijken voor de deeltijdvarianten, zal dat expliciet vermeld worden.

Aanbevelingen vorige visitatie

De opleidingen geven in het zelfevaluatierapport een overzicht van de acties die zijn genomen naar aanleiding van de aanbevelingen van het vorige accreditatiepanel (2018). Een aantal aanbevelingen en vervolgacties werden tijdens het locatiebezoek met de opleiding besproken.

Aanbevelingen Bachelor Notarieel Recht	Opvolging
De mate van Engelse taalvaardigheid die van een afgestudeerd wordt verwacht, opnemen in eindkwalificaties	Mede gelet op landelijke ontwikkelingen rondom de Wet Internationalisering in Balans en vanwege de in beginsel Nederlandstalige basis van de opleiding Notarieel Recht, heeft de opleiding de Engelse taalvaardigheid niet in de eindkwalificaties verwerkt. Het sluit minder aan op landelijke ontwikkelingen en heeft momenteel geen prioriteit.
Academische vaardigheidentraining voldoende aanwezig, maar zou versterkt kunnen worden.	Dit gebeurt inmiddels deels via de overlappende vakken in de reeds versterkte vaardighedenlijn van de bachelor Rechtsgeleerdheid. Bij het notariële deel van het programma kent <i>Geschiedenis van het Europese Goederenrecht</i> inmiddels een schriftelijke opdracht. De opleiding vraagt zich af of de nieuwe vorm van het afstudeerwerk (volgens de Kernvisie)

	wel een positief effect zal hebben op de vaardighedenontwikkeling. (zie Standaard 2)
Meer variatie in werkvormen, vergelijk participantensysteem Fiscaal Recht.	De opleiding meent dat met de relatief kleine en gemotiveerde groep studenten het notariële onderwijs al een activerend karakter heeft. (zie Standaard 2)
Overwegen het tutoraat een rol te geven bij de overgang naar het tweede jaar.	Doel wordt meegenomen in maatregelen van de Kernvisie, waaronder verkenning van de mogelijke extra onderwijsvorm: integratiegroepen.
Overwegen of studiebegeleiding, planning en uitvoering van het deeltijdonderwijs verbeterd kunnen worden.	Vooralsnog heeft dit geen prioriteit voor de opleiding. Dit wordt bekeken na de implementatie van de Kernvisie. Het gaat bij Notarieel recht om een relatief kleine groep die vaak om praktische redenen voor deeltijdinschrijving kiest (bijv. omdat zij dan eerder de beschikking krijgen over opnames van colleges).
Toetsbeleid en toetssystematiek (toetsbeleidsplan, toetsplan en toetsmatrizen) verder uitwerken.	Het eerste toetsbeleidsplan is opgesteld in februari 2020. Een nieuwe versie is in ontwikkeling.
Scriptieformulieren soms summier ingevuld, adviseert hier een verbeterslag in te maken.	Wordt gemonitord, maar de opleiding gaat er vanuit dat het incidenten betref. Dit blijkt ook uit de bevindingen van de Examencommissie bij de periodieke onderzoeken naar scriptiebeoordeling.
Meer variatie in toetsvormen aanbrenge.	Het gaat in de notariële opleiding steeds om open (essay) vragen en dat is volgens de opleiding een uitstekende toetsvorm voor veel van de notariële vakken
Invoeren van (formatieve) tussentoetsen in grote derdejaars vakken om studeerbaarheid te vergroten en studenten meer zicht op hu voortgang te geven.	Een van de vier tienpuntsvakken is gesplitst. Bij de overige drie vakken van 10 ECTS levert de toetsing volgens de studenten geen problemen op, blijkt uit onderzoek. Als bepaalde 10 ECTS vakken in het licht van de Kernvisie niet hoeven te worden gesplitst in 5 ECTS vakken, zal de opleiding mogelijk (in nauw overleg met de studenten in de Opleidingscommissie) tot invoering van een tussentoets overgaan.
Examencommissie vragenlijst toetsing voor vakcommissies ten behoeve van onderzoek laten inkorten.	De vragenlijsten zijn ingekort.
Aandachtspunt: er wordt bij de scriptie weinig aandacht besteed aan de keuze voor en verantwoording van de methodologie van onderzoek.	Studenten leggen hier in de afgelopen jaren steeds vaker expliciet verantwoording over af, maar voor de notariële opleiding is dit niet heel relevant, omdat bij alle scripties gebruik wordt gemaakt van de klassiek juridische methode van literatuur- en jurisprudentieonderzoek.

Aanbevelingen Master Notarieel Recht	Opvolging
De mate van Engelse taalvaardigheid die van een afgestudeerd wordt verwacht, opnemen in einkwalificaties.	Zie reactie hierboven, zoals bij bachelor.
Construeren van een vaardighedenlijn in de master naar analogie van de vaardighedenlijn in de master Rechtsgeleerdheid.	Er is geen ruimte voor uitbreiding van het <i>Privatissimum</i> door de vereisten m.b.t. kennis en inzicht notarieel rechtelijke onderwerpen uit het Besluit Beroepsvereisten Kandidaat Notaris. Het huidige vak <i>Privatissimum</i> vormt – in combinatie met de masterscriptie – een beperkte, maar goed functionerende vaardighedenlijn.
Nauwe aansluiting bachelor-master lijkt toegang vanuit andere notariële bacheloropleidingen te bemoeilijken.	De opleiding heeft hier geen opvolging aan gegeven. De toenmalige commissie preees de opbouw van het curriculum. Het probleem van de overstappers is – zoals toen ook werd vastgesteld – niet groot. Alleen studenten uit Nijmegen ondervonden en ondervinden problemen bij een eventuele overstap naar Leiden. Aanpassing van het curriculum hierop zou tot gevolg hebben dat problemen ontstaan bij overstappers uit andere steden. Maakt een student uit Nijmegen de overstap, dan wordt maatwerk toegepast.
Versterk van variatie in werkvormen en de mate van activering in lijn met eigen didactisch concept, zie bijvoorbeeld participantensysteem Fiscaal Recht.	Zie hierboven bij de bachelor. Overigens wordt bij de meeste mastervakken de lijn aangehouden van één (interactief) hoorcollege en één werkcollege per week.
Het scriptietraject van een strakker tijdschema voorzien, zodat studeerbaarheid en studiesucces vergroot worden.	Het huidige scriptietraject geeft de studenten de vrijheid om bv in de zomermaanden te schrijven, hetgeen de studenten veelvuldig doen. De opleiding heeft inmiddels wel een startcollege voor de scriptie ingevoerd. En volgend collegejaar zullen ook de instroommomenten strakker worden gereguleerd, zonder dat wordt gekozen voor een strikt vastgesteld scriptietraject met sancties bij (grote) overschrijding van deadlines. Als kleine opleiding kan de master Fiscaal Recht het zich niet veroorloven om studenten waarin al veel tijd is gestoken, opnieuw te laten beginnen met een nieuw onderwerp.
Meer variatie in toetsvormen aanbrengen om studenten te activeren en voor te bereiden op de scriptie.	Het gaat in de notariële opleiding steeds om toetsing met essays, die werken volgens de opleiding goed als toetsvorm. Daarnaast kent de master het <i>Privatissimum</i> dat voorbereidt op de masterscriptie.
Ongelukkige keuze koppeling vaardigheidentoetsing <i>Privatissimum</i> aan toetsing notariële wetgeving. In de toekomst beide onderdelen uit elkaar halen.	De opleiding heeft deze onderdelen inmiddels uit elkaar gehaald.
Verplichte rechtsvergelijkende component in de masterscriptie afzwakken of weglaten, en meer aandacht besteden aan methodologische verantwoording.	De opleiding kan deze aanbeveling niet goed plaatsen. Zij acht het nuttig dat de studenten – mede vanuit de internationale oriëntatie van de Leidse opleiding – over de grenzen van het eigen rechtssysteem heen kijken. Docent en begeleider

	kunnen in overleg van de regel afwijken wanneer het scriptieonderwerp daartoe noopt. De rechtsvergelijkende component wordt inmiddels ruimer omschreven; studenten kiezen voor een historische component, interne rechtsvergelijking of een Europeesrechtelijke component.
Versterken mondelinge en schriftelijke vaardigheden,	Zoals hierboven beschreven zien verschillende van de genomen maatregelen en plannen op het versterken van de schriftelijke vaardigheden. De mondelinge vaardigheden komen aan de orde in <i>Moot Court</i> en in het <i>Privatissimum</i> .

Het panel vond de reactie op de aanbevelingen op papier (zie hierboven) soms wat star overkomen, in die zin dat de opleiding voor bepaalde aanbevelingen niet open leek te staan. Tijdens het locatiebezoek heeft het panel de aanbevelingen en hun vervolgcacties met de opleiding besproken. De 'starheid' bleek met name voort te komen uit het, vanwege het civiel effect en de beroepsvereisten van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), dichtgetimmerde programma van Notarieel Recht. Het programma biedt daardoor weinig ruimte voor verandering. Het huidige panel concludeert dat de aanbevelingen serieus zijn overwogen en in een aantal gevallen ook (deels) zijn opgevolgd door de opleiding. Het panel is over het algemeen tevreden over de genomen verbetermaatregelen. Waar relevant zal dit rapport onder de afzonderlijke standaarden hier nog nader op ingaan.

Civiel Effect

Het zogenaamde civiel effect dat nodig is om toegelaten te worden tot de Rechterlijke Macht, het Openbaar Ministerie of de Advocatuur maakt niet rechtstreeks onderdeel uit van deze beoordeling, maar het panel heeft dit indirect wel onder standaard 1 ('opleiding voldoet aan wettelijke beroepsvereisten en eisen van het werkveld') bij de beoordeling betrokken. Conform het Convenant Civiel Effect van 2016¹ is – behoudens in het convenant omschreven uitzonderingen – de basis voor het behalen van civiel effect een afgeronde juridische universitaire bacheloropleiding (180 EC) en een afgeronde juridische universitaire masteropleiding (60 EC). Tevens zijn er in het Convenant minimale eindtermen geformuleerd waaraan opleidingen moeten voldoen om civiel effect aan het masterdiploma te mogen verbinden.

¹ Partijen bij het Convenant Civiel Effect waren de juridische faculteiten van de Nederlandse universiteiten, de Nederlandse Orde van Advocaten, de Raad voor de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

4.1. Beoogde leerresultaten

Standaard 1: De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Profilering

De Leidse notarieel-juridische opleidingen (bachelor en master in voltijd en deeltijd) kenmerken zich traditioneel door een sterke oriëntatie op het opleiden van positiefrechtelijk geschoolde, wendbare juristen. De opleidingen beogen de studenten een kritische, academische houding bij te brengen en juridische professionele vaardigheden aan te leren. Het eerste jaar van de bachelor is – mede vanwege de realisatie van het civiel effect – vrijwel gelijk aan de propedeuse van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal Recht. In jaar 2 en 3 wordt de aandacht voor de aan het notariaat verbonden rechtsgebieden steeds groter. Met name in de masteropleiding is aandacht voor juridisch wetenschappelijk onderzoek, gekoppeld aan verdieping in het notarieel recht.

De veranderende arbeidsmarkt en samenleving vragen steeds meer van de afgestudeerden dan bovenstaande. Bewustzijn en begrip van de (sociale, economische, psychologische en politicologische) context is onmisbaar, en vereist een perspectief op aanpalende disciplines. De Leidse juridische opleidingen richten zich daarom in toenemende mate op het afleveren van T-shaped lawyers die grondige kennis van het recht koppelen aan een basaal begrip van andere disciplines. Ook is er steeds meer aandacht voor de ontwikkeling van breed inzetbare vaardigheden en het zelfstandig en verantwoordelijk functioneren van studenten.

De faculteitsbrede onderwijsvisie kent vier kernpunten:

1. De basis: gedegen kennis en grondig begrip van het positieve recht en het systeem ervan;
2. Kritisch, academische houding met aandacht voor de brede context en ethische aspecten;
3. Koppeling van onderwijs en onderzoek;
4. Civiel effect.

Binnen de onderwijsvisie biedt de bacheloropleiding Notarieel Recht een brede academische basis, gericht op het bijbrengen van kennis en inzicht in het notariële recht en de rechtsgeleerdheid in bredere zin, het verwerven van academisch-juridische vaardigheden en het verwerven van een academische houding waarbij het positieve recht wordt begrepen vanuit het systeem van recht en de beginselen waarop dat recht berust.

Op het moment van het visitatiebezoek werkte de Faculteit Rechtsgeleerdheid aan de implementatie van de *Kernvisie Bacheloropleidingen* (hierna: kernvisie), inclusief een uitstroomprofiel dat typerend is voor de Leidse jurist; veelzijdig en wendbaar en in staat bij te dragen aan een goed functionerende en rechtvaardige samenleving, nationaal en internationaal. De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid loopt voorop in de implementatie van de kernvisie. Vanaf studiejaar 2025-2026 start Rechtsgeleerdheid met een herzien curriculum. Doordat de

bacheloropleiding Notarieel Recht een aanzienlijke overlap kent met deze opleiding, bekijkt de staf van Notarieel Recht momenteel wat de herziening van het curriculum van Rechtsgeleerdheid betekent voor (de rest van) het curriculum van Notarieel Recht.

Het panel is positief over de ontwikkelingen ten aanzien van de kernvisie, zoals de verbreding en verbetering van het vaardighedenlint en meer aandacht voor multidisciplinariteit. Op het moment van het visitatiebezoek waren veel aspecten van de kernvisie nog in ontwikkeling en betreft het oordeel van het panel plantoetsing. Wel al zichtbaar is de introductie van verschillende verbeteringen en vernieuwingen in de bacheloropleiding, vooruitlopend op de herziening van het curriculum. Een voorbeeld is de introductie van meer activerende werkvormen in het onderwijs, zie ook standaard 2. Het panel neemt in dit rapport in het oordeel de al ingevoerde veranderingen mee en weegt de geplande veranderingen mee in de aanbevelingen.

De masteropleiding Notarieel Recht is erop gericht om studenten op te leiden tot notarieel juristen die niet alleen een kritisch en wetenschappelijk bewustzijn, abstract denkvermogen en een scherp analytisch inzicht ontwikkelen, maar ook de noodzakelijke civielrechtelijke en belastingrechtelijke kennis opdoen die nodig is voor de notariële beroepspraktijk. Masterstudenten moeten een zelfstandige bijdrage kunnen leveren aan de rechtsontwikkeling en kwalificaties verwerven om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek uit te voeren en te participeren in het wetenschappelijk debat. Tevens vindt de Leidse notariële opleiding het belangrijk dat masterstudenten in staat zijn om de samenhang tussen de verschillende vakgebieden te onderkennen en daarop in te spelen. En het ontwikkelen van bewustzijn van de ethische dimensie van het notarisambt, is eveneens een belangrijke doelstelling van de Master Notarieel Recht.

Het panel herkent en waardeert de oriëntatie van de bachelor- en masteropleiding op het positief recht. Dit is een krachtig aspect van de Leidse juridische opleidingen. De recente aanvullende focus, met name in de bacheloropleiding, op het opleiden van *T-shaped lawyers*, is volgens het panel een mooie ambitie die bijdraagt aan de aansluiting op de toekomstige beroepspraktijk. Op het moment van het visitatiebezoek, was de *T-shape* nog beperkt zichtbaar. Het panel verwacht verdere uitwerking en impact ervan bij de introductie van het herziene bachelorcurriculum, te starten bij de delen van het curriculum die overlappen met de bachelor Rechtsgeleerdheid. Het panel stimuleert de opleidingen om, binnen de mogelijkheden die de beroepsvereisten van de KNB hiertoe bieden, de ingezette ontwikkelingen verder door te voeren en de impact ervan te relateren aan de doelstellingen. Ook in de masteropleiding is de toenemende aandacht voor omgevingsbewustzijn en multidisciplinair denken volgens het panel een positieve ontwikkeling.

Eindkwalificaties²

De eindkwalificaties van de bachelor- en de masteropleiding Notarieel Recht, die gelijk zijn voor de voltijd- en deeltijdvariant, zijn vastgelegd in de Onderwijs- en Examenregelingen (OER) van de beide opleidingen. Het panel bekeek de beide overzichten van eindkwalificaties in de OER-en van 2023-2024 (zie Bijlage I). Deze maken het panel duidelijk dat de eindkwalificaties van beide opleidingen aansluiten bij het landelijke Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid (DSRK), dat in 2015 is vastgesteld door de Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid. Recent is in het decanenoverleg naar de actualiteit van het DSRK gekeken en is geconcludeerd dat de uitgangspunten die hierin zijn opgenomen nog steeds voldoen.

De opleidingen spreken met onder meer de Raad van Advies, alumni, gastdocenten en eigen docenten die tevens werkzaam zijn in de beroepspraktijk, over de actualiteit van hun eindkwalificaties.

² De opleidingen hanteren de term eindkwalificaties, daar waar de NVAO spreekt over leerresultaten. Deze termen zijn synoniem aan elkaar. In dit rapport wordt naar het gebruik van de opleiding de term eindkwalificaties gehanteerd.

Beroepsvereisten

De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) bewaakt en bevordert de kwaliteit van het notariaat in Nederland. Alle (kandidaat-)notarissen moeten lid zijn van de KNB. Om ervoor te zorgen dat studenten die de bachelor en de master Notarieel Recht hebben afgerond als kandidaat-notaris lid kunnen worden van de KNB, moet de opleiding die zij hebben gevolgd voldoen aan de eisen die de beroepsorganisatie aan de inhoud van notariële opleidingen stelt. Het panel constateert dat de Leidse notariële opleiding de door de KNB benodigde vakinhoud in het curriculum van de bachelor en de master heeft opgenomen. Het betreft onder meer vakken over het huwelijksvermogensrecht, het erfrecht, het registergoederenrecht en het rechtspersonen- en vennootschapsrecht.

Civiel effect

De beroepsvereisten die door de KNB worden gesteld, hebben effect op de ruimte die er is in de curricula om tegelijk te voldoen aan de eisen voor het civiel effect. Om eveneens het civiel effect te verkrijgen, moeten studenten naast het vaste curriculum van de bachelor en de master Notarieel Recht om, nog 20 EC extra behalen. Het betreft de bachelorvakken *Materieel Strafrecht*, *Strafprocesrecht* en *Bestuursprocesrecht*. Veel studenten kiezen ervoor om deze extra inspanning te leveren en deze vakken te volgen in hun keuzevakruimte. Door het civiel effect te behalen kunnen zij niet alleen aan de slag als kandidaat-notaris, maar hebben zij ook toegang tot vervolgoopleidingen bij de rechterlijke macht, bij het Openbaar Ministerie of in de advocatuur.

Eindkwalificaties

Het panel bekeek de eindkwalificaties van de beide opleidingen, zoals deze zijn opgenomen in de respectievelijke OER-en. Het panel ziet in de formulering van de eindkwalificaties de profilering en visie terugkomen, zoals hierboven beschreven. Aansluitend bij de internationaal erkende Dublin-descriptoren, weerspiegelt de formulering van de eindkwalificaties helder het wo-bachelor- en respectievelijk het wo-masterniveau. Naast aandacht voor kennis en de toepassing daarvan, legt de opleiding bovendien veel nadruk op vaardigheden, zowel schriftelijk als mondeling. Tevens ziet het panel in de beschrijving van de eindkwalificaties de internationale oriëntatie van de opleidingen terug, met aandacht voor Europeesrechtelijke en internationale aspecten van het (notarieel) recht en aandacht voor rechtsvergelijkend onderzoek. Ter illustratie bevat onderstaande tabel enkele van de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht, en waaruit bovendien het niveauverschil blijkt.

Bachelor Notarieel Recht	Master Notarieel Recht
De bachelor heeft kennis van en inzicht in het geldende recht en de begrippen van het recht alsmede in de systematiek van het recht en de grondslagen en beginselen waarop het rechtssysteem berust. (<i>kennis en inzicht</i>)	De master heeft grondige kennis van en diepgaand inzicht in het geldende (notariële) recht en in de grondbeginselen en de systematiek daarvan. (<i>kennis en inzicht</i>)
De bachelor is in staat om een eenvoudig (notarieel-) juridisch onderzoek te doen, heeft zich daartoe aan de hand van basisnoties van de wetenschapsfilosofie en de onderzoeks- en wetenschapsmethodologie geoefend in het hanteren van wetenschappelijk instrumentarium en het in de praktijk vlot verzamelen en interpreteren van juridische informatie (zowel in papieren als in digitale versies). De bachelor is getraind in het scherp onderscheiden van feiten en meningen, en het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. (<i>toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming</i>)	De master heeft inzicht in juridisch-wetenschappelijke onderzoeksmethoden en is in staat deze toe te passen met het oog op een zelfstandig rechtswetenschappelijk onderzoek van enige omvang op academisch niveau (zoals formuleren probleemstelling, verzamelen van informatie, interpreteren van gegevens, conclusies trekken, evalueren en aanbevelingen en suggesties doen voor verder onderzoek). (<i>toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie</i>)
De bachelor heeft inzicht in de sociaal-maatschappelijke, politieke, ethische en wetenschappelijke context waarin het (notariële) recht zich ontwikkelt en manifesteert en is in staat om vanuit het systeem van het recht kritisch te reflecteren op het (notariële) recht. (<i>kennis en</i>	De master heeft tevens kennis van en inzicht in a. de maatschappelijke context waarbinnen het (notariële) recht functioneert, en b. de uitvoerings- en handhavingsaspecten van het (notariële) recht, inbegrepen het tuchtrecht

<i>inzicht, toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming)</i>	en ethische dimensies van het notarisambt. <i>(kennis en inzicht, oordeelsvorming)</i>
De bachelor heeft kennis van en inzicht in: a. het burgerlijk procesrecht, b. het beslag- en faillissementsrecht, c. het bestuursrecht, d. de bedrijfseconomie, e. de Europeesrechtelijke aspecten van het recht, alle vooral voor zover van belang van de notariële praktijkuitoefening. <i>(kennis en inzicht)</i>	De master heeft diepgaand inzicht in de werking van specifiek voor het notariaat van belang zijnde wetten en regelingen, en heeft grondig kennis van en inzicht in de onderlinge samenhang van deze wetten en regelingen, inclusief de relevante internationaal privaatrechtelijke en Europeesrechtelijke aspecten. <i>(kennis en inzicht)</i>

Bron: OER Bacheloropleiding Notarieel Recht 2023-2024 en OER Masteropleiding Notarieel Recht 2023-2024

Weging en Oordeel

Bacheloropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Masteropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Het panel herkent en waardeert de Leidse profilering van de bachelor- en masteropleiding Notarieel Recht waarin positief recht centraal staat. De wens vanuit de opleidingen om voort te bouwen op deze basis, met aandacht voor multidisciplinariteit, vaardigheden en maatschappelijke aspecten, wordt door het panel gewaardeerd en gestimuleerd. Het toont aan dat de opleidingen zich bewust zijn van de (veranderende) beroepspraktijk waarin de studenten na het afstuderen terechtkomen.

Het panel weegt verder mee dat de beide opleidingen bij het formuleren van hun eindkwalificaties de uitgangspunten uit het landelijke Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid, de beroepsvereisten van de KNB en de eisen voor het behalen van het civiel effect hebben betrokken. De eindkwalificaties zijn passend voor een academische bachelor- respectievelijk masteropleiding Notarieel Recht en weerspiegelen adequaat de internationaal erkende Dublin descriptoren.

Op basis van deze overwegend positieve bevindingen, concludeert het panel dat de bachelor- en de masteropleiding (voltijd en deeltijd) voor standaard 1 de basiskwaliteit realiseren en komt daarmee tot het oordeel 'voldoet'.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Toelichting NVAO: De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en geven begeleiding. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (*student-centred*).

Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Bevindingen

Organisatie van het onderwijs

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid in Leiden is van oudsher een decentraal georganiseerde faculteit met een breed scala aan specialisaties die een enorme rijkdom bieden. Tegelijk constateert het faculteitsbestuur, en ook het panel, een spanning tussen de decentrale aansturing en het bewaken van samenhang en gezamenlijke procedures in de verschillende opleidingen. Nog steeds wordt de inhoud, waar mogelijk, decentraal bij de afdelingen gelegd. Op andere aspecten is de afgelopen jaren een ontwikkeling zichtbaar in bijvoorbeeld de vormgeving en samenhang van het curriculum en de gezamenlijke kernvisie voor de bacheloropleidingen.

Alhoewel de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid vooroploopt in de implementatie van de kernvisie, vernam het panel dat ook in de bachelor Notarieel Recht bijvoorbeeld reeds kennisclips worden opgenomen over het onderwerp eenvoudige gemeenschap. Notarieel Recht denkt momenteel na over wat de wijzigingen in de met Rechtsgeleerdheid gedeelde bachelorvakken voor effect hebben op de notariële vakken die de studenten daarna volgen, over welke innovatieve onderwijsvormen passen bij de notariële vakken en over hoe het afstuderen binnen Notarieel Recht kan worden aangepast. De faculteit stimuleert en begeleidt individuele docenten bij het innoveren van hun onderwijs, zo is er bijvoorbeeld een studio voor de opname van kennisclips en zijn veel onderwijsruimtes geschikt voor hybride onderwijs.

Uitgangspunten voor het onderwijs

Het fundament van het onderwijs betreft beheersing van het recht en de vaardigheden om dit recht toe te passen. Op deze basis leren studenten zelfstandig kritisch reflecteren op het recht vanuit verschillende perspectieven. Ook is er aandacht voor de wisselwerking van het recht met andere relevante (sub)disciplines als rechtseconomie, rechtsfilosofie en rechtsgeschiedenis. Bij de opbouw van eindkwalificaties ligt de nadruk op doordachte onderwijs- en toetsvormen (*constructive alignment*) en geleidelijke opbouw van zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid en geleidelijke ontwikkeling van een academische houding.

Naast het vaardighedenonderwijs (o.a. gericht op onderzoeksontwerp opstellen, onderbouwd oordelen, schrijfvaardigheid, spreekvaardigheid, ethisch handelen), gaat de didactische benadering van Notarieel Recht uit van een systeem van hoorcolleges en werkgroepen. Met name de kleinschalige werkgroepen zijn gericht op het activeren van studenten, het aanzetten tot reflectie, het maken van opdrachten en tot gerichte zelfstudie. Het panel waardeert de persoonlijke benadering die in de werkgroepen wordt gehanteerd en die door studenten als prettig wordt ervaren. Het panel geeft de opleidingen mee zuinig te zijn op deze open leeromgeving, die studenten het gevoel geeft dat zij veel vragen mogen en kunnen stellen.

Om actief leren te stimuleren, biedt Notarieel Recht geen livestreams van hoorcolleges aan. De hoorcolleges worden wel opgenomen en twee weken voor een tentamen beschikbaar gesteld. Hiermee wil zij studenten ertoe aanzetten om naar de colleges te komen. Dit blijkt bij Notarieel Recht echter niet zo'n groot probleem. De docenten merkten namelijk op dat de notariële studenten heel trouw zijn en vrijwel altijd naar de hoorcolleges komen. Om ervoor te zorgen dat studenten de literatuur lezen, geven de docenten van tevoren aan dat er tijdens het tentamen vragen gesteld zullen worden die niet in de colleges zijn behandeld, maar wel in het boek staan.

De notariële studenten vertelden dat zij de keuze van de opleidingen om de opnames pas twee weken voor het tentamen beschikbaar te stellen, begrijpen. Tegelijkertijd merken zij op dat enkele docenten van Notarieel Recht en alle docenten van de bacheloropleidingen Fiscaal Recht en Rechtsgeleerdheid de hoorcolleges wel direct online zetten. Omdat een aanzienlijk deel van de studenten twee bachelors volgt, is het voor hen soms verwarrend dat de hoorcolleges van Notarieel Recht pas veel later digitaal beschikbaar komen. Het panel doet de suggestie om hier een eenduidiger beleid op te voeren en/of duidelijker van tevoren aan studenten te communiceren wanneer de opnames van hoorcolleges beschikbaar komen.

Kernvisie bacheloropleidingen

De faculteit werkt sinds begin 2023 aan de ontwikkeling, uitwerking en implementatie van de kernvisie om een aantal doelstellingen te realiseren. Ten eerste constateerde de faculteit een kloof in niveau tussen de bachelor- en masteropleidingen en wil men het academisch en analytisch niveau van het bacheloronderwijs verhogen. De kernvisie richt zich daarnaast op het toekomstbestendig maken van het curriculum en het tegengaan van de vrijblijvendheid dat grootschalig onderwijs vaak met zich meebrengt en (mede) leidt tot (ernstige) studievertraging. Dit grootschalige geldt overigens vooral voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, die jaarlijks een grote instroom aan student kent wat met zich meebrengt dat zij vanwege die grootschaligheid wat 'anoniemer' zijn binnen hun opleiding. Binnen de notariële opleiding is die anonimiteit minder aan de orde, omdat het studentenaantal aanzienlijk lager is.

De kernvisie leidt per 2025-2026 tot de gefaseerde introductie van een herzien curriculum voor de bachelor Rechtsgeleerdheid met meer ruimte voor verdieping, aanpalende disciplines en het externe perspectief op het recht. Nu al zijn onderdelen van de kernvisie geïntroduceerd. Zo blijkt uit gesprekken met docenten en studenten dat de transitie naar de meer *T-shaped lawyer* voorzichtig vorm begint te krijgen als gevolg van ontwikkelingen in het vaardighedenonderwijs, met name in jaar 1. Er is expliciete aandacht voor de taalvaardigheid van de studenten. Naast de taaltoets (onderdeel van *Leiden Law Practice*) biedt de introductie van de vaardighedenlijn meer momenten waarop studenten in de bacheloropleiding daadwerkelijk oefenen met schrijven en daarop feedback krijgen. Alhoewel de taalvaardigheid van de notariële bachelorstudenten op basis van de door het panel bestudeerde scripties reeds van voldoende niveau lijkt, ziet het panel de aandacht voor schrijfvaardigheid als een goede ontwikkeling. Het panel benadrukt hierbij dat betere taalvaardigheid een combinatie is van (meer) oefenen én het ontvangen van goede feedback. Het panel geeft de bacheloropleiding mee te blijven zoeken naar een balans tussen de frequentie van feedback en het geven van goede en tijdige feedback.

Onderdeel van de implementatie van de kernvisie is dat in de bacheloropleidingen de vrije keuzeruimte zal worden vergroot van 15 naar 30 EC. Dit biedt studenten meer mogelijkheden om een minor of vakken in het buitenland te volgen zonder studievertraging op te lopen. Het curriculum van Notarieel Recht is vanwege de beroepsvereisten van de KNB dusdanig dichtgetimmerd dat vergroting van de vrije keuzeruimte tot problemen zal leiden. Het faculteitsbestuur heeft, op verzoek van de opleiding, besloten om bij het College van Bestuur een uitzonderingspositie aan te vragen voor Notarieel Recht. Het panel begrijpt en ondersteunt dit verzoek.

Inhoud en opbouw curricula

Deeltijdstudenten

Voor zowel de bachelor- als masteropleiding Notarieel Recht geldt dat deeltijdstudenten hetzelfde programma volgen als de voltijdstudenten. Het programma voor deeltijdstudenten is echter over een langere periode verspreid en er gelden minder verplichtingen in de bachelorpropedeuse rondom aanwezigheid, het herkansingsbeleid is anders, etc. Vanwege het beperkte aantal deeltijdstudenten (<15) worden er door Notarieel Recht geen avondcolleges aangeboden.

Zoals eerder aangegeven, zal vanaf 2025-2026 een herziening van de bachelorcurricula gaan plaatsvinden. Uit de gevoerde gesprekken werd het voor het panel duidelijk dat de bacheloropleidingen nog niet volledig hebben doordacht wat de implicaties zijn voor de deeltijdstudenten. Het panel adviseert de opleidingen hier op korte termijn over na te denken en te bepalen of het aanbieden van een deeltijdvariant houdbaar is bij de invoering van een herzien curriculum.

Curriculum Bachelor Notarieel Recht

De bacheloropleiding beoogt samenhang in het curriculum aan te brengen door parallele roostering van vakken die aan elkaar gelieerd zijn. Ook kent de bacheloropleiding een vaardighedenleerlijn en een juridisch-inhoudelijke leerlijn. Deze leerlijnen spelen een rol bij de samenhang en opbouw van complexiteit van het curriculum en bij het zichtbaar maken van de verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek. Het panel ziet dit duidelijk terug in de inhoud en opbouw van het curriculum van Notarieel Recht en beschrijft hieronder op welke wijze.

Met uitzondering van een oriëntatievak van 5 ECTS in het derde blok, is de propedeuse (60 ECTS) gelijk voor alle drie de juridische bacheloropleidingen. Studenten Notarieel Recht volgen verplicht het oriëntatievak *Grondslagen van het Recht*. De propedeuse start met het vak *Inleiding Recht* waarin studenten kennis maken met het recht, juridische vaardigheden en de samenhang tussen de hoofdrechtsgebieden. Ook is er aandacht voor vaardigheden en het perspectief op andere disciplines. Verder kent de propedeuse een klassiek, breed juridisch programma met voor ieder rechtsgebied een inleidend vak. In de hogere jaren bouwen de vakken voort op de inleidingen van jaar 1.

Om de overgang naar de universiteit te vergemakkelijken, is het tutoraatsprogramma *Leiden Law Practices (LLP)* geïntroduceerd. Dit onderdeel leert basiskennis en basisvaardigheden aan en omvat een eerste kennismaking met de beroepspraktijk door rechtbank- en werkbezoeken. Differentiatie- en keuzemogelijkheden voor studenten zijn beperkt aanwezig, in het huidige curriculum van Notarieel Recht is 15 EC vrije keuzeruimte (verdeeld over jaar 2 en 3).

Ook in het tweede jaar overlappen de vakken van Notarieel Recht gedeeltelijk met de tweedejaarsvakken van de bachelor Rechtsgeleerdheid. Het gaat dan vooral om vakken die verbonden zijn met de notariële rechtspraktijk, zoals *Verbintenissenrecht*, *Onderneming & Recht*, en *Personen- en Familierecht*. Daarnaast komen in dat jaar de eerste vakken uit de specifieke notariële leerlijn aan de orde, waaronder *Bedrijfseconomie voor Notariëlen* en *Geschiedenis van het Europese Goederenrecht*.

Curriculum Bachelor Notarieel Recht			
Blok 1	Blok 2	Blok 3	Blok 4
Propedeuse			
Leiden Law Practice (LLP)	Leiden Law Practice (LLP)		
Inleiding Recht	Inleiding Internationaal Publiekrecht	Inleiding Europees Recht	Romeins Recht
Beginselen van de Democratische Rechtsstaat	Inleiding Strafrecht	Inleiding Bestuursrecht	Belastingrecht
Inleiding Burgerlijk Recht	Inleiding Burgerlijk Recht	Grondslagen van het Recht	Methoden & Technieken van de Rechtswetenschap
Jaar 2			
Onderneming en Recht	Onderneming en Recht	Verbintenissenrecht	Verbintenissenrecht
Bestuursrecht	Rechtsfilosofie 1	Personen- en Familierecht	Bedrijfseconomie voor Notariëlen
Goederenrecht	Geschiedenis van het Europese Goederenrecht	Keuzevak I	Keuzevak II
Jaar 3			
Huwelijksvermogensrecht	Huwelijksvermogensrecht	Keuzevak III	
Erfrecht	Erfrecht	Onroerendgoedrecht I	Onroerendgoedrecht II
Moot Court voor Notariëlen	Moot Court voor Notariëlen	Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht	Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht
Burgerlijk Procesrecht		Bachelorscriptie	Bachelorscriptie

Vaardighedenleerlijn	Inhoudelijke leerlijn Privaatrecht (onder constructie)
Inhoudelijke leerlijn Straf- en Strafprocesrecht (onder constructie)	Inhoudelijke leerlijn Publiekrecht (onder constructie)
Notariële vakken	Overig

Curriculumoverzicht

Het panel stelt vast dat er goed wordt nagedacht over de volgorde waarin de vakken worden aangeboden. De studiegids toont dat de vakken uit het tweede jaar voortborduren op vakken uit de propedeuse. Zo bouwen de tweedejaarsvakken *Goederenrecht* en *Verbintenissenrecht* bijvoorbeeld voort op het propedeutische vak *Inleiding tot het Burgerlijk Recht*. Het behalen van de vakken *Goederenrecht* en *Verbintenissenrecht* is vervolgens weer voorwaardelijk om te kunnen starten met derdejaarsvakken als *Onroerendgoedrecht I en II*, *Erfrecht*, en *Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht*. Op deze wijze creëert de opleiding verticale samenhang in het programma.

Ook over de horizontale samenhang is goed nagedacht, zo blijkt uit de gevoerde gesprekken. De opleidingsdirecteur vertelde bijvoorbeeld dat de derdejaars vakken *Huwelijksvermogensrecht* en *Erfrecht* bewust parallel aan elkaar zijn geprogrammeerd vanwege hun onderlinge samenhang. Studenten geven aan dat zij de bacheloropleiding heel gestructureerd vinden en er binnen vakken iedere week een ander onderwerp wordt behandeld.

Het panel herkent in het curriculum van het derde jaar de focus op de echt notariële rechtsgebieden, met de eerder genoemde vakken *Huwelijksvermogensrecht* en *Erfrecht*, evenals *Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht* en *Onroerendgoedrecht*.

De vaardighedenleerlijn is verweven in het onderwijs. Dit begint onder meer met de eerder genoemde *Leiden Law Practice* en met *Methoden en Technieken van de Rechtswetenschap* in jaar 1, gevolgd door *Rechtsfilosofie* in jaar 2. Tijdens de juridisch-inhoudelijke vakken passen studenten de opgedane vaardigheden toe, bijvoorbeeld tijdens de werkcolleges waarin ze aan casuïstiek werken. Aan het begin van jaar 3 staat het vak *Moot Court* geprogrammeerd, dat is gericht op de ontwikkeling van vaardigheden in de notarieel-juridische beroepspraktijk.

De leerlijnen monden uit in het afstudeerwerk, op dit moment een bachelorscriptie (5 EC), als sluitstuk van de opleiding. Het betreft een eenvoudig juridisch onderzoek naar een overzichtelijk notarieel-juridisch probleem. Studenten werken, met behulp van een scriptiebegeleider, een onderzoeksvraag uit, doen onderzoek en zetten de resultaten en conclusies op schrift. Jaarlijks worden op de digitale leeromgeving Brightspace onderwerpen gepubliceerd waarvoor studenten zich kunnen inschrijven. In een algemeen openingscollege wordt uitgelegd wat er van studenten wordt verwacht. Vervolgens vindt het scriptietraject plaats. Hier staat in principe een periode van ongeveer 11 weken voor met (in beginsel) drie bijeenkomsten tussen student en begeleider. Deze bijeenkomsten zijn deels groepsgewijs en deels individueel. Er is een uitgebreide *Handleiding Bachelorscriptie* met informatie over het traject, de begeleiding en de beoordeling. De handleiding bevat ook adviezen voor het onderzoek- en schrijfproces.

Tijdens het visitatiebezoek vernam het panel dat de bacheloropleidingen overwegen om – in het kader van de kernvisie – het afstudeerproduct te verbreden. Naast een bachelorscriptie kunnen studenten dan ook *Moot Court*³ kiezen of een advies opleveren als afstudeerproduct. Het docententeam van de bachelor Notarieel Recht onderzoekt momenteel de mogelijkheid om de bachelorscriptie en de *Moot Court voor Notariëlen* te behouden in de huidige vorm. Dit zou hoe dan ook niet mogelijk zijn als de vrije keuzeruimte zou worden uitgebreid naar 30 EC's. Om af te kunnen wijken van de uitbreiding van de vrije keuzeruimte van 15 naar 30 EC, moet een uitzonderingsverzoek worden ingediend bij het College van Bestuur. Het panel kan zich voorstellen dat de opleiding Notarieel Recht een unieke positie inneemt, omdat zij is gehouden aan de beroepsvereisten van de KNB. Dit heeft zijn weerslag op de flexibiliteit die in het curriculum kan worden geboden en de wijzigingen die hierin kunnen worden gedaan. Bovendien is de opleiding content met de huidige vaardighedenlijn, waarvan zowel de *Moot Court* als de bachelorscriptie onderdeel uitmaken. Tegelijkertijd kan het panel zich indenken dat er (andere) mogelijkheden zijn om ook met Notarieel Recht de ontwikkeling richting verbreding van de afstudeerproducten te maken. Wel benadrukt het panel hierbij het belang van het goed verankeren van onderzoeksvaardigheden en analytisch vermogen in de alternatieven. Het afstudeerproduct dient het academische bachelorniveau te blijven reflecteren. Verder wil het panel de opleiding Notarieel Recht in algemene zin meegeven om, net als de andere bacheloropleidingen, open te blijven staan voor verandering/vernieuwing.

Op basis van het curriculumschema, inzage in documentatie van een aantal vakken en het toetsplan, stelt het panel vast dat het curriculum de bachelorstudenten Notarieel Recht in staat stelt om de eindkwalificaties te realiseren op wo-bachelorniveau.

Curriculum Master Notarieel Recht

De masteropleiding biedt studenten zowel verbreding als verdieping ten opzichte van de bacheloropleiding. De verbreding zit met name in de juridisch-inhoudelijke leerlijn die in de master veel aandacht geeft aan fiscale rechtsgebieden die betrekking hebben op het notariaat. Het betreft onder meer de vakken *Inkomsten- & Vennootschapsbelasting* en *Overdrachtsbelasting en Omzetbelasting*.

Verdiepende elementen vinden studenten onder andere in het *Privatissimum* en de *Masterscriptie*. Tijdens het vak *Privatissimum Notarieel Recht* wordt via kleinschalig en intensief onderwijs verdieping aangebracht in de eerder opgebouwde kennis. Er wordt ingegaan op onderwerpen die raakvlakken hebben met verschillende notariële vakken, waardoor studenten beter inzicht verwerven in de samenhang tussen de verschillende notariële deelgebieden.

Academische vaardigheden, zoals schrijf- en onderzoeksvaardigheden en kritisch denkvermogen worden eveneens ontwikkeld tijdens het *Privatissimum* en de *Masterscriptie*. De vaardighedenleerlijn besteedt in toenemende mate aandacht aan empirische onderzoeksmethodes en samenwerking met andere disciplines. Studenten kunnen zelf onderwerpen kiezen binnen de

³ Tijdens het vak *Moot Court* leren studenten om een juridisch betoog op te bouwen en om een pleidooi te houden.

vakken *Privatissimum* en de *Masterscriptie*. Waar mogelijk wordt verbinding gezocht met de onderzoeksactiviteiten van de scriptiebegeleider.

Curriculum Master Notarieel Recht			
Semester 1		Semester 2	
Privatissimum Notarieel Recht	Notariële wetgeving	Overdrachtsbelasting en Omzetbelasting	
	Inkomsten & Venootschapsbelasting	Internationaal Privaatrecht	Bijzonder bestuursrecht voor Notariëlen
	Successiewet en Estateplanning	Scriptie	
	Vaardighedenleerlijn		Inhoudelijke leerlijn Privaatrecht (onder constructie)
	Inhoudelijke leerlijn Straf- en Strafprocesrecht (onder constructie)		Inhoudelijke leerlijn Publiekrecht (onder constructie)
	Notariële vakken		Overig

Curriculumoverzicht

Het curriculum wordt afgesloten met een masterscriptie waarin de diverse vaardigheden en kennis samenkomen. Studenten starten met het formuleren van een relevante onderzoeksvraag en verzamelen informatie om deze vraag te beantwoorden. Ze tonen aan dat ze in staat zijn om feiten en meningen uit het verzamelde materiaal tegen elkaar af te wegen en een beargumenteerde conclusie te kunnen trekken. Ze doen verslag in een helder en gestructureerd betoog dat voldoet aan de eisen van juridisch wetenschappelijk onderzoek. Er zijn handleidingen beschikbaar voor studenten en scriptiebegeleiders. Ook is er een beoordelingsschema met bijbehorend (online) beoordelingsformulier voor scriptiebegeleider en tweede lezer.

Het scriptietraject kent een vastgesteld minimaal aantal begeleidingsmomenten, al is er ruimte voor maatwerk. Daar waar het bachelorscriptietraject veel structuur kent, is de masterscriptie een individueel traject met meer vrijheid en flexibiliteit. Dit is passend bij het masterniveau, maar heeft tot gevolg dat relatief veel studenten het voltooien van de scriptie voor zich uit schuiven. Als reactie op de aanbeveling van het voorgaande panel, kiest de opleiding ervoor om het scriptietraject te limiteren tot een jaar. Alhoewel een periode van een jaar voor het schrijven van een scriptie van 10 EC nog steeds veel is, ziet het panel dit wel als een stap in de goede richting. Het panel doet de opleiding de suggestie om ook andere mogelijkheden voor het terugdringen van de afstudeerperiode, in kaart te brengen.

Op basis van het curriculumschema, inzage in documentatie van een aantal vakken en het toetsplan, stelt het panel vast dat het curriculum van de master Notarieel Recht de studenten in staat stelt om de eindkwalificaties te realiseren op wo-masterniveau.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

Instream, doorstroom en uitstroom bacheloropleiding

In de bacheloropleiding Notarieel Recht stromen met name studenten in met een vwo-diploma. Er is binnen de faculteit toenemende aandacht voor de juiste student op de juiste plek. Aankomende studenten kunnen een open dag bezoeken, een dag meelopen, deelnemen aan een proefstudieersessie en er is de online Studiekeuzecheck, eventueel aangevuld met een gesprek met een studieadviseur. Tevens werkt de faculteit aan een matchingsmodule op basis waarvan geïnteresseerden een realistisch beeld krijgen van de opleiding.

Hoewel het propedeusejaar vrijwel identiek is voor de drie juridische bacheloropleidingen, moeten bachelorstudenten al bij inschrijving een keuze maken. Jaarlijks stromen er zo'n 60 tot 80 studenten in in de propedeuse van Notarieel Recht. Het is mogelijk om na het eerste jaar nog te wisselen van opleiding. Een deel van de studenten doet dit ook. Uit de gesprekken tijdens het locatiebezoek bleek echter dat een veel groter deel – ongeveer de helft – van de notariële studenten ervoor kiest om twee bachelorstudies te doen (bv. Notarieel Recht en Fiscaal Recht). Deze studenten doen vaak vier jaar over het behalen van twee (of heel soms drie) bachelors. Omdat een aanzienlijk deel van de

studenten twee bacheloropleidingen combineert, probeert de opleiding hier rekening mee te houden in de planning van tentamens.

Het studierendement van de bacheloropleiding Notarieel Recht schommelde de afgelopen jaren tussen 46% en 67%. Hiermee zit het rendement iets onder het landelijk gemiddelde en de opleiding wil dit graag verbeteren. Binnen de kernvisie is er aandacht voor de bevordering van de studeerbaarheid. Docenten Notarieel Recht zijn betrokken bij de (facultaire) ontwikkelingen aangaande de kernvisie. Het panel merkt dat de kernvisie voornamelijk vooral leidt tot aanpassingen in het propedeusejaar, omdat deze gemeenschappelijk is met de opleiding Rechtsgeleerdheid die qua ontwikkeling voorop loopt. In jaar 1 worden bijvoorbeeld al meer activerende werkvormen gebruikt. Studenten uit jaar 1 (2023-2024) gaven aan dat voor een aantal onderdelen van jaar 1 verplichte aanwezigheid geldt. Dit is bedoeld om het naar college gaan normaal te maken. De studenten gaven in het gesprek met het panel aan hier tevreden over te zijn, al vinden ze het belangrijk dat de bijeenkomsten zinvol zijn en dat de inhoud terugkomt in de toetsing. Met name dat laatste bevordert volgens studenten actieve deelname aan de lessen. Tijdens de gesprekken met studenten werd voor het panel echter ook duidelijk dat veel studenten tijdens de opleiding andere prioriteiten stellen dan studeren en bewust kiezen voor actieve deelname aan het studentenleven ten koste van de studievoortgang. Dit is de opleiding niet aan te rekenen.

Instroom, doorstroom en uitstroom masteropleiding

De studenten in de masteropleiding komen voor het overgrote deel uit de eigen bacheloropleiding Notarieel Recht. Vrijwel geen enkele student sluit af na de bachelor; ze gaan allemaal door naar de master. Er zijn maar weinig notariële studenten die ervoor kiezen om hun master aan een andere universiteit te volgen. De studenten hebben het naar hun zin in Leiden en zien geen reden om over te stappen naar een andere universiteit, waar ze – vanwege de beroepsvereisten van de KNB – grotendeels dezelfde vakken zullen krijgen.

Voor de masteropleiding Notarieel Recht ligt de gemiddelde studieduur op ongeveer twee jaar. In veel gevallen kiezen zowel voltijd- als deeltijdstudenten bewust voor een langere studieduur, bijvoorbeeld omdat ze werken bij een notariskantoor of een extracurriculaire stage lopen. Veel studenten leggen zichzelf en elkaar druk op om extra activiteiten te ontplooiën, omdat ze verwachten zo meer kansen te maken op de arbeidsmarkt. Het panel is positief over de aandacht die er vanuit de opleiding wordt gegeven aan de druk die studenten zichzelf en elkaar opleggen. Ook de indamming van de afstudeerperiode tot een jaar zal naar de verwachting van het panel bijdragen aan het terugdringen van de studieduur.

Overgang tussen bachelor- en masteropleiding

In de zelfevaluatie en de gesprekken tijdens het visitatiebezoek werd verschillende keren gerefereerd aan de kloof tussen bachelor- en masteropleiding, waarbij wordt geconstateerd dat die overgang groot is. Naar verwachting zal de invoering van de kernvisie, met activerende werkvormen en meer aandacht voor de vaardighedenleerlijn, deze kloof verminderen. Uit het gesprek met notariële masterstudenten kwam daarnaast naar voren dat voor hen geldt dat de overgang vanuit de bacheloropleiding inderdaad pittig, maar niet overmatig zwaar wordt gevonden.

De masterstudenten vertelden wel dat de helft van hun studiepunten bestaat uit belastingvakken. In het eerste jaar van de bachelor hebben zij het vak *Belastingrecht* gevolgd. Daarna hebben zij geen belastingvakken meer totdat ze in de master komen. Een deel van de studenten vindt de overgang naar de master om die reden extra pittig. Het panel suggereert aan de opleiding om in overleg met studenten te onderzoeken hoe de door sommige studenten ervaren kloof tussen de bachelor en de master op het gebied van belastingrecht kan worden verkleind. Overigens merkten de studenten op dat de (fiscale) docenten van het mastervak *Inkomsten- en Vennootschapsbelasting* zeer open staan voor feedback en mede op basis daarvan voornemens zijn om komend collegejaar een ander boek voor dit vak te gebruiken. Doordat een deel van de masterstudenten tevens de bachelor Fiscaal Recht heeft gevolgd, vormt de overgang voor hen geen probleem.

Verder gaven de studenten in het gesprek aan dat ze na de overstap naar de masteropleiding veel gemotiveerder zijn en harder werken dan tijdens de bacheloropleiding. Tevens vermoedt het panel dat studentgedrag en de sociale kanten van het studentenleven een groot aandeel hebben in de motivatie van studenten in de bachelorfase. Dit zou moeten worden meegenomen bij de probleemanalyse en het inzetten van maatregelen. Het panel stimuleert het verkorten van de studietijd, maar vindt het van belang dat ondernomen acties vooral effect hebben op ongewenste studievertraging.

Vorbereiding op de arbeidsmarkt

Naast een facultaire loopbaancoach besteden de opleidingen op verschillende manieren aandacht aan de voorbereiding op de arbeidsmarkt. Keuzevakruimte (5 EC) in de bacheloropleiding biedt studenten gelegenheid om een notariële stage te doen, mits deze voldoet aan bepaalde voorwaarden. Een student dient zelf een stageplaats te verwerven bij een notariskantoor en voor aanvang contact op te nemen met de stagecoördinator voor een oriënterend gesprek. De ervaring is echter dat studenten er over het algemeen de voorkeur aan geven om (zonder toekenning van studiepunten) een extracurriculaire stage te lopen. Het panel sprak tijdens de visitatie bovendien met twee masterstudenten, die beide – naast hun studie – reeds twee dagen per week werken bij een notariskantoor. Op verzoek van de studenten houdt de opleiding hier rekening mee in de planning van het onderwijs. Zij zorgt ervoor dat de colleges op niet meer dan drie dagen worden ingeroosterd, zodat studenten de mogelijkheid hebben om twee doordeweekse dagen te werken. De studenten, evenals het panel, waarderen dit.

Verder heeft ook de studievereniging BNSL een rol bij de voorbereiding op de arbeidsmarkt, onder meer door het organiseren van kantoorbezoeken, excursies en lezingen door vertegenwoordigers van het beroepenveld. Jaarlijks organiseren de steden met een notariële opleiding ronderend een Landelijk Notarieel Studentencongres waaraan ook een grote banenmarkt is verbonden.

In de bacheloropleiding is in de introductieweek en tijdens het vak *Leiden Law Practice* aandacht voor mogelijke beroepsperspectieven. Bovendien kent de notariële opleiding relatief veel docenten die werkzaam zijn in de beroepspraktijk. Zowel in de bachelor- als masteropleiding benutten docenten hun praktijkervaring door de behandelde stof te illustreren met voorbeelden uit hun praktijk. Bovendien wordt tijdens *Moot Court voor Notariëlen* gewerkt met casussen uit het notariaat.

Internationalisering

De juridische faculteit in Leiden hecht er waarde aan dat iedere jurist, ongeacht zijn specifieke rechtsgebied, een internationale oriëntatie ontwikkelt. Ten eerste hebben de opleidingen hier aandacht voor in de juridisch-inhoudelijke leerlijn. Binnen de bacheloropleiding Notarieel Recht krijgt dit o.a. vorm via eerstejaarsvakken als *Inleiding Internationaal Publieksrecht*, *Inleiding Europees Recht* en *Beginnelen van de Democratische Rechtsstaat*. En ook tweede- en derdejaarsvakken als *Geschiedenis van het Europese Goederenrecht* en *Vennootschaps- en Rechtspersonenrecht* bieden inzicht in de effecten van Europese en internationale rechtsregels voor het nationale recht. De masteropleiding kent het vak *Internationaal Privaatrecht*. Het panel stelt vast dat de behandeling van nationaal, internationaal, Europees en vergelijkend recht is geïntegreerd in beide curricula.

Alhoewel het notariaat een vakgebied is dat sterk gericht is op Nederlandse regelgeving, faciliteert de opleiding voor studenten die zelf internationale ervaring willen opdoen zo veel als mogelijk de optie om in het buitenland te gaan studeren. Tevens kunnen studenten het keuzevak *Legal English* kiezen en bestaat de mogelijkheid om een aantal bachelorvakken in het Engels te volgen, samen met buitenlandse studenten.

Docenten Notarieel Recht

Het panel bekeek het overzicht van wetenschappelijk medewerkers van Notarieel Recht. Dit overzicht maakt duidelijk dat de afdeling Notarieel Recht beschikt over ruim 5,5 FTE. Relatief veel docenten (10), waaronder een hoogleraar, hebben een kleine aanstelling (tussen 0,05 en 0,2 FTE). Een aanzienlijk deel van hen werkt in de beroepspraktijk, onder meer als notaris bij een kantoor of als fiscalist bij een belastingadvieskantoor. De meeste 'praktijkdocenten' publiceren artikelen en vijf van hen zijn gepromoveerd. Vanwege de kleine aanstelling is het geen verplichting voor deze docenten om de Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) te behalen, maar uit interesse volgen zij veelal wel enkele kleinere modules ten behoeve van de didactische vaardigheden.

De kern van het docententeam van Notarieel Recht bestaat uit de opleidingsdirecteur/hoogleraar (0,8 FTE), twee PhD-fellows (promovendi) en een docent met gedeeltelijke aanstelling als promovendus. Zij hebben de BKO behaald of volgen momenteel het BKO-traject. De faculteit is daarnaast op zoek naar een tussenstap tussen BKO en SKO, bijvoorbeeld het opbouwen van een medior kwalificatie aan de hand van verschillende en kleinere modules. Het panel vindt dit een interessant idee en stimuleert de faculteit dit plan verder uit te werken. De PhD-fellows hebben een aanstelling van 1 FTE en besteden ongeveer een derde van hun tijd aan onderwijstaken. Zij worden meegenomen in de kernvisie, werken mee aan de vernieuwing van het onderwijs en twee van hen zijn lid van de Opleidingscommissie van Notarieel Recht. Het panel merkt dat zij sterk betrokken zijn bij en enthousiast zijn over hun rol in het onderwijs. Desalniettemin is het kernteam door zijn geringe omvang van één hoogleraar en drie promovendi (met vooral onderzoekstaken) kwetsbaar, dit verdient aandacht.

Binnen de faculteit is in toenemende mate aandacht voor onderwijskundige aspecten, wat zich uit in het aantrekken van een onderwijskundige en het van elkaar leren door docenten (bijvoorbeeld via de LTC-lunchbytes). De faculteit is voornemens om het professionaliseringsaanbod voor docenten uit te breiden, mede omdat docentontwikkeling een belangrijke voorwaarde is voor het succesvol doorvoeren van de voorgenomen veranderingen, zoals de implementatie van de kernvisie.

Het vakcoördinatorenoverleg zorgt voor stroomlijning van onderwijsprocessen, implementatie van beleid en samenhang tussen de verschillende programmaonderdelen. Docenten stellen elkaar op de hoogte stellen van de onderwerpen die in hun vak aan bod komen. Dit is extra belangrijk vanwege de overlap met Rechtsgeleerdheid.

Het panel merkt op dat de vakinhoudelijke en didactische kwalificaties van de docenten toereikend zijn. Dit geldt in principe ook voor de capaciteit, alhoewel het panel wel enige zorg heeft over de vele kleine aanstellingen die de opleiding kwetsbaar maken. Het panel vraagt aandacht voor een gezonde opbouw van het personeelsgebouw/-bestand met bijvoorbeeld ook één of meerdere universitair hoofddocenten. Tegelijkertijd erkent en herkent het panel dat de arbeidsmarkt voor notarieel-juristen momenteel zeer gunstig is, waardoor het voor universiteiten een uitdaging is om voldoende personeel aan te trekken.

Bovenstaande heeft ook zijn weerslag op de werkdruk van de docenten. Desgevraagd gaven de docenten met wie het panel sprak aan dat de werkdruk te dragen is. Zij vinden het leuk om tijd te besteden aan onderwijs en halen er energie uit.

Zowel de bachelor- als masterstudenten zijn positief over hun docenten, dit blijkt uit de resultaten van de NSE en uit de gevoerde gesprekken tijdens de visitatie. Studenten typeren hun docenten als academici die ook in de praktijk werken. Dit laatste merken zij met name aan de vele sprekende praktijkvoorbeelden die de docenten tijdens hoorcolleges – na het bespreken van de theorie – met de studenten delen. De werkgroepen worden door de studenten als heel persoonlijk ervaren. Ook de docenten die parttime voor de Universiteit werken, zijn zeer benaderbaar. Zij geven geregeld hun werkmail en mobiele nummer aan studenten die zij begeleiden. De fijne samenwerking tussen de

docenten en de studievereniging⁴ wordt tevens door de studenten geprezen, evenals het feit dat docenten altijd open staan voor feedback.

Weging en Oordeel

Bacheloropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Masteropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

De curricula van beide opleidingen sluiten aan bij het positiefrechtelijke profiel van de faculteit en zijn helder en samenhangend opgebouwd, met in het eerste jaar van de bacheloropleiding een brede basis in diverse rechtsgebieden die zich over de jaren heen ontwikkelt naar een steeds meer notarieel-juridische vakken. De tijd die studenten over hun studie doen is voor beide opleidingen een punt van aandacht, evenals de ervaren kloof tussen bachelor- en masteropleiding, in het bijzonder op het gebied van de belastingvakken.

De onderwijsleeromgeving van beide opleidingen is enigszins in transitie. Het panel stelt vast dat er in de bacheloropleiding, aan de hand van de kernvisie, toenemende aandacht is het introduceren van activerende werkvormen en het introduceren en stevig(er) verankeren van vaardigheden in het onderwijs. Het panel is van mening dat de opleiding op dit moment voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit en verwacht dat de uitvoering van de kernvisie zal leiden tot een nog betere en toekomstbestendige bacheloropleiding.

Studenten worden in voldoende mate voorbereid op de arbeidsmarkt en er is passende aandacht voor de internationale oriëntatie die studenten ontwikkelen tijdens hun opleiding.

Het panel sprak met enthousiaste, betrokken, inhoudelijk goed gekwalificeerde en gemotiveerde docenten die zich volop inzetten om goed onderwijs te bieden. In de basis is docentprofessionalisering op orde met de BKO of modules daarvan in het geval van docenten met een kleine aanstelling. De kwetsbaarheid van het docentteam door de vele kleine aanstellingen verdient continue aandacht.

Met inachtneming van enkele ontwikkelpunten, concludeert het panel dat de opleidingen aantonen op Standaard 2 te voldoen aan de basiskwaliteit.

⁴ De naam van de studievereniging is de Broederschap der Notariële Studenten te Leiden (NBSL)

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting NVAO: De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student.

Bevindingen

Uitgangspunten van toetsing

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid hanteert vier uitgangspunten voor de constructie van toetsing. Het eerste uitgangspunt is *constructive alignment*, met gelieerd het concept backward design. Daarbij wordt bij het ontwerp van onderwijs en (bijbehorende) toetsing vertrokken vanuit de vraag wat de studenten moeten kennen en kunnen aan het einde van het vak. Vervolgens worden onderwijs- en toetsvormen hier op aangepast. De laatste jaren hebben de opleidingen gewerkt aan het verbeteren van de *alignment*, zoals het inzichtelijk maken van de leerdoelen van een vak in de studiegids. Voor zowel de bachelor- als de masteropleiding is een toetsplan opgesteld waarin staat aangegeven hoe de leerdoelen van een vak gelieerd zijn aan de eindkwalificaties van de opleiding. Dit geeft richting bij het geven van onderwijs en maakt inzichtelijk voor docenten welke leerdoelen binnen een vak dienen te worden behandeld. Per vak wordt een toetsmatrijs opgesteld waarin staat welk leerdoel met welke vragen en op welk niveau wordt getoetst.

Het tweede uitgangspunt is gedegen toetsen, waarbij toetsen aan de eisen rondom validiteit, transparant en betrouwbaarheid moeten voldoen. De opleidingen zetten in op het vierogenprincipe als kwaliteitscheck; voorafgaand aan het afnemen van de toets, bekijkt een andere docent deze toets onder meer in het licht van de leerdoelen. Ook het gebruik van de toetsmatrijzen zorgt voor versterking van de gedegenheid van toetsing.

Uitgangspunt drie betreft de docent- en examinerontwikkeling. De basis hiervoor wordt gelegd door de verplichting dat docenten beschikken over een BKO-kwalificatie, waar ook toetsing en examinering deel van uitmaken. Ten tijde van het visitatiebezoek werd er gewerkt aan plannen om de docentontwikkeling verder uit te bouwen. Het vierde en laatste uitgangspunt is een gedegen kwaliteitsborging van toetsing. De examencommissie borgt de kwaliteit van toetsing en controleert of de uitgangspunten rondom toetsen worden nageleefd.

In studiejaar 2023-2024 is gestart met de herziening van het facultaire toetsbeleid, waarbij een toetswerkgroep een richtlijn heeft opgesteld ten aanzien van onder meer *low stakes* toetsen, het meer strategisch inzetten van toetsen en overwegingen voor de herziening van het herkansingsbeleid. Veel aspecten van deze richtlijn zullen pas bij de introductie van het herziene bachelorcurriculum Rechtsgeleerdheid – waarvan het eerste jaar gelijk is aan de propedeuse Notarieel Recht – worden geïmplementeerd. Dat betekent dat het panel er nu nog geen oordeel over kan geven, al is het positief over de toegenomen aandacht voor toetsing en het toetsbeleid.

Systeem van toetsing en toetsvormen

In beginsel is de toetsing summatief, al komen in toenemende mate diagnostische, formatieve toetsen aan bod. Als voorbeeld wordt bij het eerstejaarsvak *Methoden en Technieken van de Rechtswetenschap* gebruik gemaakt van quizvragen in Brightspace. Om de betrokkenheid van studenten bij het onderwijs te vergroten, zal de bacheloropleiding de komende jaren verder gaan met de introductie van formatieve toetsing. Docenten van Notarieel Recht zijn hiertoe betrokken bij de implementatie van de kernvisie.

In de bacheloropleiding wordt getentamineerd via tussentijdse toetsen, deelttoetsen, eindtoetsen en/of praktische oefening. De grotere (10 ECTS) vakken in jaar 1 en 2 kennen doorgaans een tussentijdse toetsing, maar dat geldt niet voor allemaal. De opleidingen Notarieel Recht hebben hun

studenten gevraagd of zij behoefte hebben aan tussentijdse toetsen. De noodzaak daartoe bleek tot op heden niet aanwezig en daarom is dit niet in alle grotere vakken doorgevoerd. In het nieuwe facultaire toetsbeleid wordt inmiddels wel de wenselijkheid benadrukt van meer dan één toetsmoment per vak om de betrouwbaarheid te verhogen en betrokkenheid van studenten te stimuleren.

In de masteropleiding ligt een sterkere nadruk op vaardigheden, wat zichtbaar is in de gebruikte toetsvormen. Meer dan de helft van de vakken wordt geheel of gedeeltelijk getoetst door schriftelijke opdrachten, zoals een essay of casus. Vaardigheden komen ook aan bod in het *Privatissimum* waar, net als bij de bachelor, reflectie op eerdere opdrachten een formatieve rol heeft. Schriftelijk vaardigheden krijgen in het *Privatissimum* veel aandacht om studenten goed voor te bereiden op het schrijven van de masterscriptie.

Het panel sprak met de opleidingen over de toetsing en was met name benieuwd of zij, in het kader van de toetsvariatie, naast de veelal schriftelijke toetsen ook gebruik maken van mondelinge toetsing. Desgevraagd vertelden zowel de opleidingsdirecteur als de docenten dat er bewust voor is gekozen om geen mondelinge toetsen af te nemen, vanwege de aanzienlijk grotere tijdsinvestering die daarmee gepaard gaat. Mondelinge toetsing vindt wel plaats in het kader van de herkansingen. Alhoewel het panel wellicht een andere keuze zou maken, kan het de overwegingen van de opleidingen volgen.

De notariële bachelor- en masterstudenten vertelden dat zij zeer content zijn met de feedback, en met name de feedforward, die zij van hun docenten ontvangen. De studenten bevestigen dat er bij het mastervak *Privatissimum* veel nadruk ligt en feedback wordt gegeven op taal. Het panel zag het effect hiervan terug in het taalniveau van de masterscripties.

De masterstudenten zijn verder positief over de beschikbaarheid van uitgebreide oefententamens met heldere modelantwoorden. Door hen werd opgemerkt dat de beschikbaarheid van oefententamens in de bacheloropleiding beperkter is.

Studenten merkten verder op dat zij bij sommige vakken wel en bij andere vakken niet een jurisprudentiebundel mee mogen nemen naar het tentamen. Zij vinden het verwarrend dat zij bij het ene vak wel de (vele) rechtsregels bij arresten uit hun hoofd moeten leren en bij andere vakken niet en zij vragen zich ook hardop af wat het nut ervan is om de rechtsregels uit het hoofd te leren. Het panel suggereert hier enige consistentie in aan te brengen en de argumenten (waarom wel of geen jurisprudentiebundel) helder te delen met studenten.

Toetsing afstuderen

Bachelorscripties (5 ECTS) worden beoordeeld door de begeleider en een tweede, onafhankelijke lezer. De scripties worden beoordeeld op vraagstelling, betoogstructuur, argumentatiekwaliteit, bronnen, taal, vormgeving, presentatie en scriptieproces. De beoordelaars vullen onafhankelijk van elkaar een beoordelingsformulier in. Indien de eindcijfers van elkaar verschillen, wordt in overleg het eindcijfer vastgesteld. Masterscripties (10 ECTS) worden sinds kort aan de hand van een digitaal scriptiebeoordelingsformulier beoordeeld. Ook bij de masterscriptie vullen eerste beoordelaar (begeleider) en tweede, onafhankelijke, beoordelaar separaat het scriptiebeoordelingsformulier in waarbij de tweede beoordelaar geen oordeel geeft over het scriptieproces. In overleg wordt het eindcijfer bepaald. In de bacheloropleiding worden alle beoogde eindkwalificaties in de scriptie afgedekt. In masteropleiding worden zeven van de negen eindkwalificaties met de scriptie getoetst op eindniveau. In het toetsplan is aangegeven dat de andere twee eindkwalificaties op eindniveau worden getoetst in de vakken *Bijzonder Bestuursrecht voor Notariëlen* en in *Internationaal Privaatrecht (Notarieel)*. Het panel stelt vast dat alle eindkwalificaties inderdaad op eindniveau worden getoetst, maar vraagt zich af in hoeverre docenten en studenten zich ervan bewust zijn dat ze in bepaalde vakken – anders dan de masterscriptie – op eindniveau worden getoetst.

Bij een aantal scriptiebeoordelingen uit de steekproef zag het panel een extreem hoge plagiaatscore, soms wel tot 98%, zonder heldere verklaring door de beoordelaars. Uit de gesprekken bleek dat ook de conceptversies van de scripties in het plagiaatsysteem zijn opgenomen, waardoor bij controle van de definitieve scriptie er een hoge plagiaatscore volgt omdat deze overlapt met de eerdere versie van de scriptie. Docenten waarmee het panel sprak, gaven aan dat er bij hoge scores in meer detail wordt gekeken naar mogelijke redenen, maar dat het niet door alle docenten netjes op het beoordelingsformulier wordt gezet. Het panel doet de suggestie om op de formulieren aan te geven dat een check is gedaan en wat daaruit de conclusie is, om de kwaliteitszorg inzichtelijk te houden.

Examencommissie

De faculteitsbrede examencommissie voert haar wettelijke taken uit met tien leden en een secretaris. Tentamenkwaliteit wordt op twee manieren onderzocht; bij de studentvakevaluaties en aan de hand van een steekproefsgewijze controle van tentamens (inclusief toetsmatrijs, antwoordmodel en kwaliteitseisen van het tentamen). De vakcoördinatoren krijgen individueel de bevindingen te horen. Een rapportage wordt ook gestuurd aan de opleidingsdirecteur en aan de portefeuillehouder onderwijs van het faculteitsbestuur. In het Handboek Kwaliteitsborging Toetsing heeft de examencommissie een lijst met criteria opgenomen die ze hanteert bij het toezicht op de tentamenkwaliteit. Naast een steekproefsgewijze check van vakken, bekijkt de examencommissie jaarlijks bij een opleiding of het geheel aan vakleerdoelen de eindkwalificaties dekt. Het afgelopen jaar betrof dit de masteropleiding Rechtsgeleerdheid. Periodiek doet de examencommissie ook onderzoek naar de beoordeling van bachelor- en masterscripties.

Op basis van de gesprekken tijdens het visitatiebezoek concludeert het panel dat de examencommissie een goed beeld heeft van de toetskwaliteit in de opleidingen, inclusief datgene wat goed gaat en dat wat beter kan. Wel merkt het panel op dat het decentrale karakter van de faculteit een proactieve uitvoering van de taken van de examencommissie bemoeilijkt. Zo krijgt het panel de indruk dat adviezen van de examencommissie niet altijd worden opgevolgd. Er zijn bijvoorbeeld discrepanties tussen de OER, Regels en Richtlijnen van de examencommissie en wat er in de studiehandleiding van een vak staat. Het panel vindt het belangrijk dat de examencommissie niet alleen een controlerende, maar op onderdelen ook een regelgevende rol heeft. Dat betekent dat het panel een proactieve houding van de examencommissie stimuleert en aan het faculteitsbestuur adviseert om de examencommissie op korte termijn goed in positie te zetten om met het (formeel) instrumentarium dat tot haar beschikking staat de regie strakker in handen te nemen. Het faculteitsbestuur dient zorg te dragen dat de opleidingen met de adviezen van de examencommissie aan de slag gaan en het panel adviseert de examencommissie de opvolging van de adviezen te monitoren. Het is mede de verantwoordelijkheid van het faculteitsbestuur en het opleidingsmanagement dat adviezen van de examencommissie daadwerkelijk worden opgevolgd en dat wordt gestreefd naar meer uniformiteit binnen en tussen de opleidingen op het gebied van toetsing. Het panel is namelijk van mening dat voor een goede borging meer uniformiteit rondom toetsing nodig is, met name in de masteropleiding. Er lijkt veel vrijheid voor iedere afstudeerrichting om processen en procedures aan te passen. Het panel adviseert om gezamenlijke kaders en standaarden af te spreken waar alleen beargumenteerd en met instemming van de examencommissie van kan worden afgeweken.

Een belangrijk voorbeeld van een aandachtspunt dat het panel uitlicht, is de discrepantie in het aanwijzen van tweede beoordelaars bij de scriptiebeoordelingen van de masteropleiding. De examencommissie kijkt naar geschiktheid van de individuele beoordelaars. Bij beoordelaars die (nog) niet gepromoveerd zijn, beoordeelt de examencommissie de onderzoekservaring die deze docent heeft en beslist op basis daarvan over de geschiktheid als scriptiebeoordelaar. Op basis van het gesprek met de examencommissie, heeft het panel er vertrouwen in dat deze toetsing voldoende zorgvuldig plaatsvindt. Echter, het blijkt mogelijk te zijn dat de opleiding (vaak de scriptiecoördinator) een tweede, niet-gepromoveerde beoordelaar aanwijst naast een begeleider en eerste beoordelaar die ook niet gepromoveerd is. Deze situatie is volgens het panel, met name bij de masteropleiding, ongewenst. Het panel stelt dat bij de masteropleiding in ieder geval één beoordelaar gepromoveerd moet zijn, dit hoeft niet noodzakelijk de begeleider te zijn. Bij de bacheloropleiding heeft het de voorkeur dat minimaal één

van de begeleiders gepromoveerd is. Twee promovendi als begeleiders dient uitgesloten te zijn. In samenspraak tussen de opleidingen en examencommissie dient hiervoor een oplossing te worden gevonden.

Fraude(preventie)

De faculteit heeft op verschillende manieren aandacht voor fraude en de preventie daarvan. Naast informatie over (de gevolgen van) tentamenfraude krijgen studenten bij aanvang van de studie in het tutoraat voorlichting over plagiaat. Alle scripties en de meeste papers worden met behulp van antiplagiatsoftwareprogramma's gecontroleerd. Aanvullend is de professionaliteit van docenten een belangrijke waarborg bij het traceren van ongeregelheden. Eén van de wijzen waarop dit gebeurt, is door actieve scriptiebegeleiding waarin het proces en de totstandkoming van het eindproduct inzichtelijk is.

De faculteit en de examencommissie erkennen dat het risico van fraude toeneemt door de ontwikkelingen van artificiële intelligentie (AI). De eerste stappen op het vlak hoe daar mee om te gaan, zijn gezet door de universiteit met het opstellen van richtlijnen. De implementatie van de richtlijnen brengt de nodige uitdagingen mee, met name bij de beoordeling van schriftelijke taalvaardigheid.

Het panel vindt dat de wijze waarop de faculteit en opleidingen omgaan met ontwikkelingen op het gebied van AI proactiever kan, dit geldt voor meerdere juridische faculteiten in Nederland. Het is van belang dat er afspraken worden gemaakt over goed gebruik en misbruik van AI en bijvoorbeeld het genereren van (basis)teksten. Voor detectie van eventuele fraude door studenten is het van belang dat niet alleen het eindproduct, maar ook tussenproducten worden bekeken en dat in gesprek met de student wordt vastgesteld of hij/zij de stof begrijpt en beheerst.

Weging en Oordeel

Bacheloropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Masteropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Met de herziening van het toetsbeleid in 2023-2024, hebben de opleidingen grote stappen gezet in de validiteit, transparantie en betrouwbaarheid van de toetsing. In de praktijk ziet het panel dat toetsing, met name in de bacheloropleiding, enigszins achterloopt bij de onderwijsvernieuwingen. De geplande toename in variatie van toetsvormen en -momenten, ook in de masteropleiding, zal de actieve deelname door studenten en versteviging van het eindniveau verder stimuleren.

De examencommissie heeft een goed beeld van de toetskwaliteit binnen de opleidingen, inclusief adviezen voor verbetermogelijkheden. Het panel adviseert een meer proactieve werkwijze van de examencommissie. Ook dienen het faculteitsbestuur en opleidingsmanagement de examencommissie beter te positioneren en zorg te dragen voor opvolging van de adviezen van de examencommissie.

Het panel benadrukt het belang van verdere centralisering van toetsbeleid en toetspraktijk en van uniformiteit binnen – en tussen – de juridische opleidingen. Het panel adviseert om kaders en standaarden af te spreken waar alle opleidingen en afdelingen zich aan houden. Een specifiek aandachtspunt is de aanwijsprocedure van masterscriptiebeoordelaars. Het panel vindt – net als de examencommissie – dat minimaal één van de beoordelaars gepromoveerd dient te zijn. Dit blijkt in de praktijk niet altijd het geval. De opleidingen hebben in voldoende mate aandacht voor fraude en plagiaat, al ziet het panel graag een meer proactieve houding ten aanzien van de ontwikkelingen op het gebied van AI.

Ondanks dat het panel enkele ontwikkelmogelijkheden heeft geconstateerd op het gebied van toetsing, komt het panel tot de conclusie dat de toetskwaliteit in de huidige vorm voldoende is en de examencommissie op de adequate wijze de kwaliteit van tentamens, examens en diplomaverlening bewaakt. Dit maakt dat het panel voor Standaard 3 komt tot het oordeel 'voldoet'.

4.4. Gerealiseerde leerresultaten

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Afstudeerniveau bacheloropleiding

Voor aanvang van het locatiebezoek heeft het panel 15 scripties (13 voltijd en 2 deeltijd) van recent afgestudeerden van de Bachelor Notarieel Recht bekeken. De steekproef van de scripties werd getrokken uit een lijst van alle afgestudeerden van 2021-2022 en 2022-2023, rekening houdend met een spreiding over beide jaren en de gegeven beoordelingen.

Het panel concludeert dat vrijwel alle studenten degelijk werk hebben verricht en een goed leesbare scriptie hebben geschreven. De onderzoeksvragen zijn veelal interessant en relevant en worden naar behoren beantwoord. In een enkel geval is de onderzoeksvraag wellicht iets te complex voor een bachelorscriptie (van 5 ECTS), waardoor de uitwerking wat oppervlakkig blijft. Het brongebruik is over het algemeen op orde evenals het taalgebruik.

Het panel kan zich goed vinden in de gegeven beoordelingen. Deze zijn bovendien veelal grondig onderbouwd. Zo staat in één van de beoordelingen bijvoorbeeld duidelijk vermeld dat de betreffende student de nodige aanwijzingen/begeleiding heeft ontvangen en dit laten de beoordelaars dan ook – terecht, zo meent het panel – meewegen in het eindcijfer

Afstudeerniveau masteropleiding

Voor aanvang van het locatiebezoek bekeek het panel eveneens 15 scripties (14 voltijd en 1 deeltijd) van recent afgestudeerden van de Master Notarieel Recht. De steekproef van de afstudeerdossiers werd getrokken uit een lijst van alle afgestudeerden van 2021-2022 en 2022-2023, rekening houdend met een spreiding over beide jaren en de gegeven beoordelingen.

Op basis van de scripties concludeert het panel dat de studenten terecht zijn afgestudeerd. Eén van de scripties bevindt zich op het randje van voldoende en heeft te lijden onder een onduidelijke onderzoeksvraag, die resulteert in een gebrekkige samenhang tussen de onderzoeksvraag en de inhoud. Niettemin is het panel het wel met de examinatoren eens dat deze student is geslaagd. De andere veertien scripties zijn naar het oordeel van de commissie een duidelijke voldoende.

De scripties behandelen actuele en relevante vraagstukken en zijn voorzien van een (uitgebreide) uiteenzetting van literatuur en rechtspraak, die zich meestal goed laten lezen. Enkele scripties gaan over thema's/vraagstukken die vaak worden gekozen en al uitvoerig zijn onderzocht, zoals het thema meerouderschap.

Het viel het panel verder op dat enkele studenten behoorlijk lang van stof zijn. Deze scripties zouden aan kracht kunnen winnen als ze kernachtiger zouden zijn. Ook zijn er enkele studenten die wellicht een iets te complex vraagstuk hebben opgepakt voor een scriptie van 10 ECTS. De commissie vindt de ambitie die hieruit spreekt lovenswaardig, maar de uitwerking van de scriptie blijft hierdoor op onderdelen enigszins beperkt.

De becijfering door de beoordelaars komt grotendeels overeen met die door het panel. De werken met een hoog cijfer vertonen diepgang en bevatten een duidelijke eigen visie. De beoordelingen zijn veelal duidelijk en navolgbaar en in enkele gevallen echt behoorlijk uitgebreid. Daar staat tegenover dat de commissie ook enkele beoordelingsformulieren aantrof met beperkte feedback of met enkel een omcirkeling van een vakje in de beoordelingsrubric zonder verdere toelichting. Hier vraagt de commissie aandacht voor.

Alumni

Tevredenheid over de opleidingen wordt gemeten aan de hand van een universitaire exit-evaluatie. De respons van bachelorstudenten ligt met 8 respondenten zeer laag. Met een gemiddeld cijfer van 7,4 tonen de alumni een redelijke tevreden, waarbij in acht moet worden genomen dat deze uitkomst gelet op het responspercentage beperkt betrouwbaar is. De laatste alumni-enquête voor de masteropleiding werd door 6 respondenten ingevuld. Zij gaven de opleiding een 7,7. In de alumni-enquête, die in 2022 door een externe partij is afgenomen (Ruigrok Netpanel), kreeg de masteropleiding Notarieel Recht het rapportcijfer 8,2 (5 respondenten). Door de beperkte respons zijn ook de resultaten van deze enquêtes beperkt betrouwbaar. Tezamen met de positieve geluiden die het panel van alumni hoorde tijdens het locatiebezoek, tonen de enquêteresultaten een tevreden alumnipopulatie.

Na afstuderen hebben bachelorstudenten mogelijkheden op de arbeidsmarkt in juridisch-ondersteunende en administratieve functies. Echter, vrijwel alle bacheloralumni gaan door met de masteropleiding Notarieel Recht. Na afronding van de masteropleiding zijn de perspectieven gunstig. Uit de alumni-enquête blijkt dat alle respondenten binnen drie maanden na het afstuderen een baan hebben gevonden op wo-niveau. Het beeld dat het panel kreeg tijdens het gesprek met studenten, is dat zij zelfs tijdens hun studie al banen aangeboden krijgen.

Weging en Oordeel

Bacheloropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Masteropleiding Notarieel Recht (voltijd en deeltijd): voldoet

Voor zowel de bachelor- als de masteropleiding Notarieel Recht concludeert het panel aan de hand van een steekproef van scripties (voltijd en deeltijd) dat studenten bij afstuderen voldoen aan de beoogde eindkwalificaties. De beoordelingsformulieren zijn veelal duidelijk en navolgbaar en in enkele gevallen echt behoorlijk uitgebreid ingevuld. Bij de masteropleiding trof het panel enkele summier ingevulde beoordelingsformulieren aan. Hier vraagt het panel aandacht voor.

Door de omvang van de bachelorscriptie (5 EC) blijft de uitwerking van de onderzoeksvraag soms wat oppervlakkig. Toch geeft de steekproef een voldoende beeld van de kennis en vaardigheden van de studenten. De onderzoeksvragen zijn veelal interessant en relevant en worden naar behoren beantwoord. De schrijfstijl van de studenten verdient een compliment.

De masterscripties (voltijd en deeltijd) zijn voorzien van een (uitgebreide) uiteenzetting van literatuur en rechtspraak en gaan veelal over relevante onderwerpen. Het panel denkt dat een aantal scripties aan kwaliteit zouden winnen als de studenten kernachtiger (korter) zouden schrijven. Dit neemt niet weg dat de scripties goed leesbaar zijn.

Na afstuderen stromen vrijwel alle bachelorstudenten in in de Leidse master Notarieel Recht. De arbeidsmarkt voor afgestudeerde masterstudenten is goed, het overgrote merendeel vindt (voor het afstuderen al) een baan op wo-niveau.

Het panel is ervan overtuigd dat zowel de bachelor- als de masterstudenten Notarieel Recht (voltijd en deeltijd) de eindkwalificaties realiseren. Het panel komt voor Standaard dan ook voor beide opleidingen tot het oordeel 'voldoet'.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het panel waardeert de profilering van de Leidse juridische opleidingen op positief recht en de ambitie om *T-shaped lawyers* op te leiden. De eindkwalificaties zijn passend voor de academische bachelor- en masteropleiding en sluiten aan bij het landelijke DSRK en de beroepsvereisten van de KNB.

De curricula van beide opleidingen zitten stevig in elkaar met vakken en bijbehorende leerdoelen die met elkaar de eindkwalificaties afdekken. De onderwijsleeromgeving vertoont positieve ontwikkelingen, met aandacht voor activerende werkvormen. De kernvisie bacheloropleidingen en de aandacht voor taalvaardigheid en multidisciplinariteit worden door het panel gezien als goede ontwikkelingen. Het panel vraagt aandacht voor een meer geleidelijke overgang van de bachelor naar de master waar het de belastingvakken betreft.

Met de herziening van het toetsbeleid in 2023-2024, hebben de opleidingen grote stappen gezet in de validiteit, transparantie en betrouwbaarheid van de toetsing. De examencommissie vervult haar rol naar behoren, maar zou door het faculteitsbestuur en het opleidingsmanagement nog wat betere geïmplementeerd kunnen worden. En de aanwijfsprocedure van masterscriptiebeoordelaars verdient aanscherping.

Zowel de bachelor- als de masteropleiding Notarieel recht voldoen aan de beoogde eindkwalificaties. Het panel zag in de scripties van zowel de bachelor als de master onderzoeksvragen die relevant en actueel zijn in de notariële praktijk en die op die op adequate wijze zijn uitgewerkt. Het panel complimenteert de opleiding voor het taalniveau dat haar studenten tentoonspreiden.

Het panel beoordeelt alle standaarden van de bachelor- en masteropleiding voor zowel voltijd als deeltijd als voldoende. Dit leidt volgens de NVAO-beslisregels tot het eindoordeel *positief* voor beide opleidingen.

6. AANBEVELINGEN

In het rapport doet het panel verschillende suggesties die aansluiten bij ontwikkelingen die gaande zijn. Daarnaast heeft het panel een aantal aanbevelingen, de meeste gelden voor zowel de bachelor- als masteropleiding, met soms een nuanceverschil tussen de twee opleidingen. Deze aanbevelingen zijn:

- Het panel is positief over de beweging die het ziet van een zeer decentrale faculteit naar een meer centraal aangestuurde organisatie en toegenomen overleg over de inhoud en samenhang van de opleidingen. Omdat veel studenten twee bacheloropleidingen volgen, stimuleert het panel de faculteit om in te blijven zetten op onderlinge afstemming en samenwerking ten aanzien van processen en structuren, zodat studenten op dat gebied van iedere opleiding ongeveer hetzelfde kunnen verwachten (denk aan beschikbaar stellen van digitale opnames van hoorcolleges, termijn en begeleiding bij het afstuderen).
- De opleidingen en faculteit hebben oog voor de hoge werkdruk van docenten en werken aan maatregelen, bijvoorbeeld door aan het afstuderen een limiet van een jaar mee te geven en (daarmee) de studieduur te verlagen. Het panel is positief over de ingezette acties, maar vraagt blijvende aandacht voor de werkdruk van docenten.
- De opleidingen Notarieel Recht worden in feite 'gerund' door één hoogleraar en drie PhD-fellows, aangevuld met een ongeveer tien docenten die een zeer kleine aanstelling hebben. Dit maakt de opleiding kwetsbaar. Het panel vraagt aandacht voor een gezonde opbouw van het personeelsgebouw/-bestand met bijvoorbeeld ook één of meerdere universitair hoofddocenten.
- Het is mede de verantwoordelijkheid van het faculteitsbestuur dat de adviezen van de examencommissie worden opgevolgd en wordt gestreefd naar meer uniformiteit tussen en binnen opleidingen op het gebied van toetsing. De examencommissie dient op korte termijn in positie te worden gezet om met het (formele) instrumentarium dat tot haar beschikking staat, de regie strakker in handen te nemen.
- De ontwikkelingen op het gebied van AI gaan snel en hebben impact op de manier van lesgeven en toetsen van het onderwijs, zeker bij opleidingen in de rechtsgeleerdheid waar veel toetsing plaatsvindt aan de hand van teksten en essays. Het panel vindt het belangrijk dat er heldere afspraken zijn over goed gebruik en misbruik van AI en dat deze afspraken bekend zijn bij studenten.
- Deeltijdstudenten volgen een individueel traject waarbij ze aansluiten bij het voltijdonderwijs. Het is belangrijk dat bij de herziening van het bachelorcurriculum goed wordt nagedacht over de impact en gevolgen voor de deeltijdstudenten.

Het panel heeft de volgende aanbeveling voor de bacheloropleiding:

- Het panel adviseert de faculteit en bacheloropleidingen om vol in te blijven zetten op het uitvoeren van de kernvisie die zich richt op meer samenhang, kleinschaliger onderwijs, meer aandacht voor vaardigheden en de *T-shaped lawyer*.

BIJLAGE I Beoogde leerresultaten

Beoogde leerresultaten Bachelor Notarieel Recht

Bron: OER Bachelor Notarieel Recht 2023-2024

Kennis, inzicht en academische houding

1. De bachelor heeft kennis van en inzicht in het geldende recht en de begrippen van het recht alsmede in de systematiek van het recht en de grondslagen en beginselen waarop het rechtssysteem berust. *(kennis en inzicht)*
2. De bachelor heeft grondige kennis van en inzicht in de volgende deelgebieden van het burgerlijk recht, mede in hun onderlinge samenhang en vanuit notarieel perspectief:
 - a. het verbintenissenrecht en het goederenrecht,
 - b. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
 - c. het recht met betrekking tot registergoederen,
 - d. het huwelijksvermogensrecht,
 - e. het erfrecht,
 - f. het executierecht.*(kennis en inzicht)*
3. De bachelor heeft kennis van en inzicht in:
 - a. het burgerlijk procesrecht,
 - b. het beslag- en faillissementsrecht,
 - c. het bestuursrecht,
 - d. de bedrijfseconomie,
 - e. de Europeesrechtelijke aspecten van het recht, alle vooral voor zover van belang van de notariële praktijkuitoefening. *(kennis en inzicht)*
4. De bachelor heeft voorts basiskennis van de deelgebieden staatsrecht, straf- en strafprocesrecht, rechtsfilosofie, en geschiedenis van het Europese privaatrecht. *(kennis en inzicht)*
5. De bachelor is vertrouwd met de grondslagen van het recht, van de metajuridische aspecten daarvan, en heeft besef van de eigen aard van de rechtsbeoefening in het algemeen en die van het notariaat in het bijzonder. *(kennis en inzicht)*
6. De bachelor heeft kennis van de wordingsgeschiedenis van het (notariële) recht en van de historisch-comparatistische, rechtsvergelijkende noties van het recht. De bachelor is in staat het recht te begrijpen als discursieve grootheid – als het altijd voorlopige resultaat van meningsvorming en dogmatiek – en heeft inzicht in de wijze waarop het systeem van het recht en het (notariële) positieve recht met elkaar verbonden zijn. *(kennis en inzicht)*
7. De bachelor heeft inzicht in de sociaal-maatschappelijke, politieke, ethische en wetenschappelijke context waarin het (notariële) recht zich ontwikkelt en manifesteert en is in staat om vanuit het systeem van het recht kritisch te reflecteren op het (notariële) recht. *(kennis en inzicht, toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming)*

Academische en professionele vaardigheden

8. De bachelor is in staat om juridische teksten waaronder jurisprudentie, wetgeving en wetenschappelijke literatuur, te begrijpen en te analyseren, en voor niet-juridische lezers toegankelijk te maken. *(toepassen van kennis en inzicht, communicatie)*
9. De bachelor is in staat om een eenvoudig (notarieel-)juridisch onderzoek te doen, heeft zich daartoe aan de hand van basisnoties van de wetenschapsfilosofie en de onderzoeks- en wetenschapsmethodologie geoefend in het hanteren van wetenschappelijk instrumentarium en het in de praktijk vlot verzamelen en interpreteren van juridische informatie (zowel in papieren als in digitale versies). De bachelor is getraind in het scherp onderscheiden van feiten en meningen, en het onderscheiden van hoofd- en bijzaken. *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming)*
10. De bachelor is in staat om een goed notarieel-juridisch gefundeerd antwoord te formuleren op vragen uit de wetenschap en de praktijk. En de bachelor is in staat om een goed juridisch betoog te schrijven (duidelijke en afgebakende probleemstelling formuleren, met een goede opbouw,

constructie, juridische argumentatie, conclusie en leesbaarheid). *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie)*

11. De bachelor is in staat om een beargumenteerde positie in te nemen in een notarieel-juridisch debat, en om een standpunt en oordeel te verwoorden met kracht van argumenten. *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie)*
12. De bachelor is in staat om de vaardigheden onder 8 t/m 11 zowel schriftelijk als mondeling helder, duidelijk en gestructureerd en binnen een bepaalde tijdspanne uit te oefenen. *(toepassen van kennis en inzicht, communicatie)*

Algemene kwalificatie

13. De bachelor beschikt over de juridische kennis, inzicht en vaardigheden die vereist zijn:
 - a. voor toelating tot de vervolgstudie van een masteropleiding Notarieel recht; *(toepassen van kennis en inzicht, leervaardigheden)*
 - b. om op het niveau van paralegal werkzaam te zijn in veelal ondersteunende, algemeen-juridische en notarieel georiënteerde beroepen binnen zowel de publieke als private sector, dat wil zeggen in functies bij centrale en decentrale overheden en in het bedrijfsleven; *(toepassen van kennis en inzicht)*
 - c. om toegelaten te worden tot het traject van een van de zogenaamde togaberoepen (dat wil zeggen te voldoen aan het zogenoemde Civiel Effect) na het volgen van een master met tenminste 60 EC aan juridische vakken én na het aanvullend met goed gevolg afleggen van het tentamen van de bachelor vakken Materieel Strafrecht, Bestuursprocesrecht en Strafrecht op het niveau van het 2e of 3e studiejaar van een universitaire juridische opleiding, indien deze vakken geen deel uitmaken van (de vrije keuzevakruimte van) het bachelor examen Notarieel recht. *(toepassen van kennis en inzicht)*

Beoogde leerresultaten Master Notarieel Recht

Bron: OER Master Notarieel Recht 2023-2024

Kennis en inzicht

1. De master heeft grondige kennis van en diepgaand inzicht in het geldende (notariële) recht en in de grondbeginselen en de systematiek daarvan. *(kennis en inzicht)*
2. De master heeft diepgaand inzicht in de werking van specifiek voor het notariaat van belang zijnde wetten en regelingen, en heeft grondig kennis van en inzicht in de onderlinge samenhang van deze wetten en regelingen, inclusief de relevante internationaal privaatrechtelijke en Europeesrechtelijke aspecten. *(kennis en inzicht)*
3. De master heeft grondige kennis van en inzicht in de volgende deelgebieden:
 - a. notariële wetgeving, waaronder de eisen die de wet op het Notarisambt stelt aan de notaris en de door hem te verlijden akten,
 - b. internationaal privaatrecht,
 - c. personen- en familierecht,
 - d. successierecht en estateplanning,
 - e. overdrachtsbelasting en BTW
 - f. algemeen belastingrecht,alle vooral voor zover van belang van de notariële praktijkuitoefening. *(kennis en inzicht)*
4. De master heeft tevens kennis van en inzicht in
 - a. de maatschappelijke context waarbinnen het (notariële) recht functioneert, en
 - b. de uitvoerings- en handavingsaspecten van het (notariële) recht, inbegrepen het tuchtrecht en ethische dimensies van het notarisambt. *(kennis en inzicht, oordeelsvorming)*

Academische en andere vaardigheden

5. De master is in staat om meer complexe problemen – in de vorm van concrete casus dan wel abstracte vragen – die betrekking hebben op het civiele recht en met name het onroerend goedrecht, het huwelijksvermogensrecht, het vennootschapsrecht, het erfrecht, het personen- en familierecht alsmede het recht met betrekking tot de uitoefening van het notarisambt en op de andere gebieden genoemd in 3., diepgaand en in onderling verband te analyseren en te interpreteren, daarbij sociaal-maatschappelijke, politieke, ethische en rechtshistorische aspecten te betrekken, daarover kritische vragen te stellen en juridische oplossingen aan te dragen. De master is verder in staat om dit mondeling en schriftelijk helder te presenteren, zowel voor vakgenoten als voor niet-juristen. *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie)*
6. De master is in staat om zich op basis van wetenschappelijk verantwoorde feiten en gegevens, en op basis van een beargumenteerde, verantwoorde en controleerbare afweging zelfstandig een mening te vormen over juridisch maatschappelijke vraagstukken. *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming)*
7. De master is in staat om wetenschappelijke debatten op het terrein van het civiele recht en met name op het terrein van het onroerend goedrecht, het huwelijksvermogensrecht, het vennootschapsrecht, het erfrecht, het personen- en familierecht en het recht met betrekking tot de uitoefening van het notarisambt alsmede op de andere rechtsgebieden genoemd in 3. te volgen en te begrijpen en daaraan deel te nemen. *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie)*
8. De master heeft inzicht in juridisch-wetenschappelijke onderzoeksmethoden en is in staat deze toe te passen met het oog op een zelfstandig rechtswetenschappelijk onderzoek van enige omvang op academisch niveau (zoals formuleren probleemstelling, verzamelen van informatie, interpreteren van gegevens, conclusies trekken, evalueren en aanbevelingen en suggesties doen voor verder onderzoek). *(toepassen van kennis en inzicht, oordeelsvorming, communicatie)*

Algemene kwalificatie

9. De master beschikt over die juridische kennis, inzicht en vaardigheden om gekwalificeerd te zijn:
 - a. Voor wetenschappelijk onderzoek dat tot de academische promotie leidt, *(leervaardigheden)*
 - b. Voor toelating tot het beroep van kandidaat-notaris, *(leervaardigheden)*
 - c. Voor een juridische functie op academisch niveau in de publieke en private sector, *(leervaardigheden)* Om in combinatie met het afsluitend examen van de bacheloropleiding Notarieel recht en door afzonderlijk met goed gevolg afleggen van de tentamens van de vakken Materiaal Strafrecht, Strafprocesrecht en Bestuursprocesrecht op het niveau van het 2e of 3e studiejaar van een universitaire juridische opleiding, indien deze vakken geen deel uitmaken van (de vrije keuzeruimte) van het bachelor examen Notarieel recht, toegelaten te worden tot een van de zogenaamde toga-beroepen (dat wil zeggen te voldoen aan het zogenoemde Civiel Effect). *(leervaardigheden)*

BIJLAGE II Scoretabel

Scoretabel paneloordelen Universiteit Leiden Bacheloropleiding Notarieel Recht Voltijd en deeltijd		
Standaard	Oordeel	
	Voltijd	Deeltijd
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	Voldoet	Voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	Voldoet	Voldoet
Standaard 3. Toetsing	Voldoet	Voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	Voldoet	Voldoet
Algemeen eendoordeel	Positief	Positief

Scoretabel paneloordelen Universiteit Leiden Masteropleiding Notarieel Recht Voltijd en deeltijd		
Standaard	Oordeel	
	Voltijd	Deeltijd
Standaard 1. De beoogde leerresultaten	Voldoet	Voldoet
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	Voldoet	Voldoet
Standaard 3. Toetsing	Voldoet	Voldoet
Standaard 4. Gerealiseerde leerresultaten	Voldoet	Voldoet
Algemeen eendoordeel	Positief	Positief

BIJLAGE III**Programma, werkwijze en beslisregels****Programma Rechtsgeleerdheid bachelor en masteropleidingen Universiteit Leiden⁵**

10 juni 2024		
09.00	10.15	Vorbereidend overleg panel
10.15	10.30	Presentatie Innovatie Master
10.30	11.30	Gesprek met formeel verantwoordelijken (faculteitsbestuur)
11.40	12.40	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken Ba en Ma RGL
12.40	13.40	Lunch
13.40	14.10	Gesprek met studenten Ba Rechtsgeleerdheid
14.20	15.00	Gesprek met docenten Ba Rechtsgeleerdheid
15.00	15.45	Intern overleg panel
15.45	16.15	Gesprek met studenten Ma Rechtsgeleerdheid
16.25	17.05	Gesprek met docenten Ma Rechtsgeleerdheid
17.05	17.50	Intern overleg panel
18.00	18.30	Korte rondleiding Kamerlingh Onnes Gebouw
11 juni 2024		
09.00	09.30	Vorbereidend overleg panel
09.30	10.30	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken Ba/Ma Notarieel Recht, Ba/Ma Fiscaal Recht, Ma Jeugdrecht
10.40	11.20	Gesprek met docenten Ba en Ma Notarieel Recht
11.30	12.10	Gesprek met studenten Ba en Ma Notarieel Recht
12.10	13.10	Lunch
13.10	13.50	Gesprek met studenten Ba en Ma Fiscaal Recht
14.00	14.40	Gesprek met docenten Ba en Ma Fiscaal Recht
14.50	15.20	Intern panel overleg
15.20	15.50	Gesprek met studenten Ma Jeugdrecht
16.00	16.40	Gesprek met docenten Ma Jeugdrecht
16.40	17.30	Intern panel overleg
17.30	18.10	Gesprek met alumni van alle opleidingen (verdeeld over tafels)
12 juni 2024		
09.00	09.30	Vorbereidend panel overleg
9.30	10.15	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken Ma Law & Society
10.25	10.55	Gesprek met studenten Ma Law & Society
11.05	11.45	Gesprek met docenten Ma Law & Society
11.45	12.45	Lunch
12.45	13.45	Gesprek met facultaire examencommissie
13.45	15.15	Intern panel overleg
15.15	15.45	Pending issues (optioneel)
15.45	16.25	Eindgesprek met bestuur en opleidingsdirecteuren
16.25	17.25	Intern panel overleg / opstellen terugkoppeling
17.30	17.45	Plenaire mondelinge terugkoppeling

⁵ In verband met de privacywetgeving zijn hier uitsluitend de functies/rollen van gesprekspartners opgenomen. De namen van de gesprekspartners zijn bij de secretaris van het auditpanel bekend.

Werkwijze

De Rechtenopleidingen van Universiteit Leiden werden van 10 t/m 12 juni 2024 door een onafhankelijk peer review panel beoordeeld in het kader van de visitatiegroep Rechtsgeleerdheid, sub-cluster WO Rechten 2. Dit sub-cluster bestond uit opleidingen van Universiteit Utrecht, Tilburg University en Universiteit Leiden. Bij de beoordeling van de betreffende opleidingen is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland' van september 2018. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het visitatiepanel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het visitatiepanel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

In opdracht van het cluster WO Rechten 2 verzorgde evaluatiebureau Hobéon de begeleiding van de visitatie. Meg van Bogaert en Inge van der Hoorn traden op als coördinator en Meg van Bogaert, Hester Minnema en Inge van der Hoorn waren secretaris binnen het sub-cluster. Zij zijn door de NVAO getraind en als secretaris geregistreerd.

De coördinatoren van het sub-cluster lichtten het visitatiepanel voorafgaand aan de visitatie uitgebreid voor over het beoordelingskader en de procedure en over de van hen verwachte attitude vóór, tijdens en na de visitatie. Tevens zorgde de coördinatoren voor een kalibratie van het visitatiepanel door de interpretatie van de standaarden, de oordelen en de beslisregels door te nemen. Tijdens het visitatietraject bewaakte de secretaris de correcte procesgang, zag erop toe dat het oordeel van het visitatiepanel conform het kader tot stand kwam en ondersteunde het proces van de oordeelsvorming.

Op basis van de door de opleidingen geleverde documentatie heeft het panel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de betreffende opleidingen. Voorafgaand aan het locatiebezoek bestudeerden de panelleden de ontvangen informatie en stuurden hun bevindingen op naar de secretaris. De secretaris verzamelde de vragen en opmerkingen van het panel in een document en verspreidde dit onder de panelleden. Daarnaast stuurde de opleiding een lijst van afgestudeerden over de periode 2021 - 2023 naar de coördinatoren, die in samenspraak met de voorzitter (tenminste) 15 eindwerken per opleiding selecteerden. Bij de selectie hielden zij rekening met de spreiding van de varianten, eindcijfers en de beoordelaars. Voorafgaand aan het bezoek stelde de opleiding de geselecteerde scripties met bijbehorende beoordelingsformulieren beschikbaar aan het panel.

Tijdens een voorbereidend intern paneloverleg besprak het panel het informatiedossier en de onderliggende documenten en de voorlopige bevindingen van de verschillende leden. Bovendien zijn de bevindingen van het visitatiepanel over de eindwerken tijdens het vooroverleg onderling gedeeld.

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van de opleidingen. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'. De verificatie door het visitatiepanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie.

Het panel heeft het conceptprogramma voor de visitatie bekeken en hier feedback op gegeven. Na overleg met de universiteit heeft het panel met inachtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Het visitatiepanel bood studenten, docenten en andere betrokkenen bij de opleiding die niet waren opgenomen in het programma van het locatiebezoek, de gelegenheid om zaken onder de aandacht te brengen die zij van belang achten voor de beoordeling. Het visitatiepanel heeft geconstateerd,

dat de betreffende opleiding de mogelijkheid daartoe tijdig en op correcte wijze bij hen onder de aandacht heeft gebracht en hen heeft geïnformeerd over hoe zij contact konden opnemen met de secretaris van het visitatiepanel. Het panel ontving geen reactie.

Afstemming deelpanels binnen het cluster

De visitaties binnen het cluster WO Rechten 2 (Universiteit Utrecht, Tilburg University, Universiteit Leiden) zijn allen uitgevoerd onder begeleiding van Hobéon. De drie universiteiten in dit cluster hebben met elkaar afgestemd dat de voorzitter en twee panelleden het kernpanel vormden. Zij namen deel aan alle drie de visitaties en zij zorgden op die manier voor een gelijke wijze van beoordeling. Afstemming tussen alle deelpanels heeft ook plaatsgevonden door een gezamenlijke instructie over de werkwijze en over het beoordelingskader aan alle panelleden die betrokken zijn bij de visitaties in het cluster WO Rechten 2.

Het oordeel van het visitatiepanel, vastgelegd in een conceptrapport, werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een standaard 'voldoet', 'voldoet ten dele' of 'voldoet niet' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs Nederland, September 2018'.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding. Het eindoordeel over de opleiding luidt: 'positief', 'positief onder voorwaarden' of 'negatief'.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende beoordelingskader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief indien alle standaarden 'voldoet' scoren.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval positief onder voorwaarden indien Standaard 1 voldoet en maximaal twee standaarden een 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het visitatiepanel het opleggen van voorwaarden adviseert.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval negatief indien:

- een of meer standaarden 'voldoet niet' scoren
- standaard 1 'voldoet ten dele' scoort
- een of twee standaarden 'voldoet ten dele' scoren, waarbij het visitatiepanel niet adviseert om voorwaarden op te leggen;
- drie of meer standaarden 'voldoet ten dele' scoren.

BIJLAGE IV Lijst geraadpleegde documenten

Zelfevaluatie rapport

- Zelfevaluatie rapport Ba en Ma Notarieel Recht, Universiteit Leiden

Bachelor Notarieel Recht

- OER Bachelor Notarieel Recht
- Balkenschema Bachelor Notarieel Recht
- Toetsplan Bachelor Notarieel Recht 23/24, incl. aanvulling
- Toelichting aangevuld toetsplan bacheloropleiding
- Vak Personen- en familierecht (Ba jaar 2): literatuurlijst, syllabus 23/24, tentamen en toetsmatrijs, e-studiegids
- Vak Erfrecht (Ba jaar 3): literatuurlijst, syllabus 23/24, (her)tentamen + antwoordmodel, toetsmatrijs, e-studiegids

Master Notarieel Recht

- OER Master Notarieel Recht
- Balkenschema Master Notarieel Recht
- Toetsplan Master Notarieel Recht 23/24
- Opleidingsjaarverslag, februari 2024
- Vak Notariële Wetgeving (Ma): syllabus 23/24, vraagstukken kans 1 en kans 2 met uitvoering antwoordmodel in ANS, toetsmatrijs, e-studiegids
- Vak Overdrachts- en omzetbelasting (Ma): literatuurlijst, opdrachten per week, syllabus, (her)tentamen en toetsmatrijs

Overkoepelend

- Domeinspecifiek Referentiekader WO Rechtsgeleerdheid
- Jaarverslag examencommissie 21/22 en 22/23
- Rapportage kwaliteitsborging beoordeling masterscripties 2020
- Regels- en richtlijnen bacheloropleidingen 23/24
- Regels- en richtlijnen masteropleidingen 23/24
- Jaarverslag Faculteit Rechtsgeleerdheid 22/23
- Overzicht medewerkers
- Jaarverslag Opleidingscommissie FdR 22/23
- Rapportage Herinschrijvingsrendement
- Facultaire docenthandleidingen voor bachelor- en masterscriptie 23/24
- Facultaire studenthandleidingen voor bachelor- en masterscriptie 23/24
- Conceptrichtlijn Toetsing FdR

Het panel heeft van vijftien recent afgestudeerden van de Ba Notarieel Recht en van vijftien recent afgestudeerden van de Ma Notarieel Recht de scripties bestudeerd. Om redenen van privacy zijn de namen van afgestudeerden en hun studentnummers van wie het panel de scripties heeft bekeken niet opgenomen in deze rapportage. Namen van de afgestudeerde studenten, hun studentnummer evenals de titels van de scripties zijn bekend bij de secretaris van het visitatiepanel.

BIJLAGE V Panelsamenstelling

Op 31 januari 2024 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de opleidingen Ba en Ma Rechtsgeleerdheid, Ba en Ma Fiscaal Recht, Ba en Ma Notarieel Recht, Ma Jeugdrecht en Ma Law & Society van Universiteit Leiden, onder het nummer PA-1486. Deze opleiding behoort tot onderstaande visitatiegroep.

Naam visitatiegroep:	WO Rechten 2
----------------------	--------------

De secretaris van het auditpanel beschikt over nadere informatie over de samenstelling en expertise van de panelleden die in bovengenoemde visitatiegroep zijn ingezet.

In onderstaande tabel volgen korte functiebeschrijvingen van de panelleden die deelnamen aan het auditpanel van de in dit beoordelingsrapport beschreven opleiding.

Naam	Korte functieomschrijving	Rol
Prof. mr. A. Oskamp	Voormalig rector magnificus van de Open Universiteit	Voorzitter
Prof. dr. R. Wessel	Vice-decaan en hoogleraar Europees Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen	Lid
Prof. mr. E. de Perron	Raadsheer bij de Hoge Raad en hoogleraar Privaatrecht aan de Universiteit van Amsterdam	Lid
Dr. mr. S. Jansen	Universitair hoofddocent Publiek Recht aan Universiteit Maastricht	Lid
Prof. mr. S. Struijk	Hoogleraar Sanctierecht en universitair hoofddocent Strafrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam	Lid
Prof. mr. G. Meussen	Hoogleraar Fiscaal Recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen	Lid
Prof. mr. S. Roes	Hoogleraar bij de Vaksectie Notarieel Recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen	Lid
N. de Kruijf LLB	Student Ma Rechtsgeleerdheid (Intellectueel Eigendomsrecht) aan de Vrije Universiteit Amsterdam	Studentlid
Mr. dr. Th. Reijnen	Universitair docent notarieel recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en werkzaam bij FBN Juristen te Amsterdam	Scriptiereferent
A. Galle PhD LLM	Universitair hoofddocent financial law & governance aan de Erasmus Universiteit Rotterdam	Scriptiereferent
Dr. N. Doornbos	Universitair hoofddocent Rechtssociologie aan de Universiteit van Amsterdam	Scriptiereferent
Prof. dr. Arnaud de Graaf	Hoogleraar International Taxation aan de University of Curaçao Dr. Moises da Costa Gomez	Scriptiereferent.
Dr. P. de Winter	Universitair docent Empirisch Juridisch Onderzoek Vakgroep StaatsO en Bestuursrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen	Scriptiereferent
Mr. G. Ruitenber	Universitair hoofddocent bij de afdeling Privaatrecht van de Vrije Universiteit Amsterdam en programmaleider van het onderzoeksprogramma van het Amsterdams Centrum voor Familie & Recht (ACFL)	Scriptiereferent
Mr. dr. H. ter Haar	Universitair docent Notarieel Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen	Scriptiereferent
Prof. mr. H. Broeksteeg	Hoogleraar Staatsrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen en sinds 2019 gastdocent staatsrecht aan Nyenrode Business Universiteit	Scriptiereferent
Mr. dr. J. Huijer	Universitair docent Molengraaf Instituut voor Privaatrecht, Universiteit Utrecht	Scriptiereferent
Dr. M. van Bogaert	Zelfstandig adviseur en NVAO geregistreerd secretaris	Inhoudelijk procescoördinator / secretaris
I. van der Hoorn MSc	Adviseur bij Hobéon en NVAO geregistreerd secretaris	Logistiek coördinator / secretaris

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van Hobéon. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende ten minste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling - anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het evaluatiebureau -, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Hobéon,

Sir Winston Churchilllaan 273
2288 EA Rijswijk
Postbus 70, 2280 AB Rijswijk
+31 (0)88 998 3140
www.hobéon.nl
info@hobéon.com